

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ БЕЗПЕКИ ЗА УМОВ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ, ГЕНОЦИДУ, АГРЕСІЇ ТА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ

Басиста І. В., Назар Ю. С., Хатнюк Ю. А.

ВСТУП

У попередніх публікаціях¹ вже наводилися офіційні дані, що ще станом на 23.05.2022 року кількість підтверджених жертв серед мирного населення від російської збройної агресії досягла 4600 осіб (дані з тимчасово окупованих територій не включені)², а вже 13 червня з'явилося повідомлення, що Національна поліція України розслідує кримінальні провадження за фактами загибелі понад 12 тисяч наших громадян; 1200 тіл, у тому числі, котрі знайдені в братських могилах, ще не ідентифіковані³. Управління Верховного комісара ООН із прав людини підтвердило 6557 випадків загибелі і 10 074 випадки поранення цивільних людей в Україні внаслідок повномасштабного вторгнення Росії (дані організації від 24 лютого до 13 листопада). Наголошують, що реальне число загиблих є значно вищим, оскільки отримання інформації з деяких місць, де тривають інтенсивні бойові дії, відбувається із затримкою, і багато повідомлень все ще потребують підтвердження⁴.

Щодня на території України вчиняються аналогічні нові злочини⁵. Вже станом на 29 червня було задокументовано 20 243 воєнних

¹ Басиста І. В. Притягнення до відповідальності за вчинення воєнних злочинів, геноциду, агресії та злочинів проти людяності. *Українська кримінальна юстиція в умовах війни* : матеріали VIII (XXI) Львівського форуму кримінальної юстиції (м. Львів, 9–11 червня 2022 року) / упорядник І. Б. Газдайка-Василишин. Львів : ЛьвДУВС, 2022. С. 17–18. URL: <https://www1.lvduvs.edu.ua/uk/library/materialy-naukovykh-konferentsii.html>

² Росіяни вбили 4600 цивільних українців. Дані без урахування окупованих територій, – Венедіктова. Як передає Цензор.НЕТ, про це повідомляє Interfax з посиланням на промову Генерального прокурора Ірини Венедіктової у Давосі. 23.05.2022. URL: <https://censor.net/ua/n3343209>

³ Голова Нацполіції: 1200 тіл загиблих українців ще не ідентифіковані. 13.06.2022. URL: <https://interfax.com.ua>; Поліція порушила справи про загибель у війні 12 тис. цивільних. 13.06.2022. URL: <https://realist.online/ukr/news/politsija-porushila-spravi-pro-zahibel-u-vijni-12-tis-tsilivnikh>

⁴ Війна Росії проти України: в ООН підтвердили загибель 6557 цивільних. *Радіо Свобода*. 14.11.2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-oon-zahyblivniya/32130569.html>

⁵ Як ЄС та МКС допомагають Україні в розслідуванні воєнних злочинів РФ. *DW.COM*. 7.06.22. <https://www.dw.com/uk/yak-yes-ta-mks-dopomahaiut-ukraini-v->

злочини та 10 071 злочин проти національної безпеки України⁶. На початку жовтня 2022 року Генеральний прокурор України заявив про те, що 176 військовим російської армії повідомили про підозру за вчинення воєнних злочинів в Україні. Щодо 44 направили обвинувальні акти до суду, 10 військових рф уже отримали вироки⁷. Станом на 6 жовтня поліція розпочала понад 36 тисяч 200 кримінальних проваджень за фактами вчинення воєнних злочинів військово-службовцями російської федерації та їх пособниками в Україні. Про це сказала речниця Національної поліції України на пресконференції, під час якої презентували результати дослідження «Оцінка шкоди, завданої воєнними злочинами росії в Україні», повідомляє кореспондент Укрінформу⁸. Починаючи з вересня і до початку листопада у засобах масової інформації з'являлися різні цифри зі звільнених населених пунктів Харківської області. І станом на сьогодні, по мірі звільнення українських територій Збройними Силами України, збільшується кількість виявлених та зареєстрованих воєнних злочинів Росії в Україні. Так, ще 18 вересня 2022 року Національною поліцією України було зареєстровано 241 воєнний злочин російських військових⁹. А вже станом на початок листопада правоохоронці зареєстрували 2530 воєнних злочинів на територіях, які були звільнені від російських окупантів у Харківській області. Більшість злочинів це порушення законів та звичаїв війни¹⁰.

Зрозуміло, що за таких реалій різностороння допомога та підтримка міжнародної спільноти, у тому числі і при документуванні означених кримінальних правопорушень, є неоціненною. У цьому ключі відвідування України закордонними партнерами лише скріплює нашу

rozsliduvanni-voiennykh-zlochyniv-rf/a-62051363?maca=ukr-rss-ukrnet-ukr-all-3816-xml

⁶ URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/yuvenalni-prokurori-430-ditei-zaginulovnaslidok-zbroinoyi-agresiyi-rf-v-ukrayini-15720>

⁷ Ірина Гамалій Про підозру у вчиненні воєнних злочинів в Україні повідомили 176 військовим РФ, – Офіс генпрокурора. *LB.UA*. 5.10.2022. https://lb.ua/society/2022/10/05/531572_pro_pidozru_vchinenni_voiennih.html

⁸ Воєнні злочини рф: Поліція розпочала понад 36 тисяч кримінальних проваджень. *INTERNET.UA*. 6.10.2022. <https://internetua.com/voyenni-zlocsini-rf-policiya-rozpocsala-ponad-36-tisyacs-kriminalnih-provadjen>

⁹ На звільнених територіях Харківщини вже зареєстровано 241 воєнний злочин військ РФ, – поліція. *ЦЕНЗОР.НЕТ*. 18.09.2022. URL: https://censor.net/ua/news/3367900/na_zvilnennyh_terytoriyah_harkivschny_vje_zareyestrovano_241_voyennyi_zlochyn_viyisk_rf_politsiya

¹⁰ Понад 2,5 тис. воєнних злочинів зареєстрували на деокупованих територіях Харківської області – деталі. *FREEДОМ*. 6.11.2022. URL: <https://uatv.ua/uk/bolee-2-5-tys-voennyh-prestupenyj-zaregystryrovaly-na-deokupyrovannyh-terrytoryyah-harkovskoj-oblasty-detaly/>

віру у невідворотність перемоги добра і неминучість покарання зла. Стратегія України, що направлена на роботу по збору доказів воєнних злочинів країни-агресора триває, про що свідченням є й постійні взаємні візити у продовж яких, серед іншого, закордонні колеги можуть на власні очі побачити масштаби шкоди, що завдана Україні та людям. Делегації ПАРС також здійснювали такі візити¹¹, що очевидно, серед іншого, сприяло Парламентській асамблеї Ради Європи 13.10.2022 проголосувати за резолюцію, що визнає російський режим терористичним. Це перша міжнародна організація, яка прийняла таке рішення, зауважують оглядачі¹². 14.11.2022 року депутатка Європарламенту Раса Юкнявічене заявила про те, що Європейський парламент на наступному тижні розгляне резолюцію щоб Російську Федерацію визнати терористичною державою¹³.

За такої загальної ситуації найбільш вразливі верстви населення, серед яких діти, зазнають непоправних негативних впливів, поряд із тим, що країна-агресор краде їхнє щасливе і безтурботне дитинство під мирним небом України, діти стають потерпілими від злочинних дій окупантів та у результаті їх дій.

1. Восні злочини, геноцид, агресія та злочини проти людяності.

Діти серед потерпілих

Що ж стосується нещодавніх реакцій міжнародної спільноти та закордонних партнерів на події в Україні, то, серед інших, Державний секретар США Ентоні Блінкен назвав «воєнними злочинами» виявлення 440 тіл у масових похованнях у нещодавно звільненому місті Ізюм¹⁴. Президент Естонії Алар Каріс також назвав такі факти доказом воєнних злочинів росії, «...наш обов'язок – забезпечити відповідальність, ми не заспокоїмося, доки винні не постануть перед судом», – зауважив

¹¹ Делегация ПАСЕ посетит Украину для изучения военных преступлений России. «Хвиля» з посиланням на УКРІНФОРМ. 22.06.2022. URL: <https://hvylya.net/news/254630-delegaciya-pase-posetit-ukrainu-dlya-izucheniya-voennyh-prestupleniy-rossii>

¹² ПАРС визнала російський режим терористичним. Голос Америки. 13.10.2022. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/parlamentska-asambleja/6788080.html>

¹³ Європарламент наступного тижня розгляне визнання Росії терористичною державою. *Європейська правда*. 14.11.2022. <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/11/14/7150597/>; *ЦЕНЗОР.НЕТ*. 14.11.2022. URL: https://censor.net/ua/news/3380438/evroparlament_nastupnogo_tyjnya_rozglyane_vyznannya_rosiyi_terorystychny_ou_derjavoyu

¹⁴ США назвали знайдене масове поховання в Ізюмі «воєнним злочином». *THE EPOCH TIMES*. 18.09.2022. URL: <https://www.epochtimes.com.ua/politychni-novyny/ssha-nazvaly-znaydene-masove-pohovannya-v-izyumi-voyennym-zlochynom-146204>

Естонський Президент¹⁵. Також в Естонському парламенті (Рійгікогу) було представлено проєкт резолюції з різким засудженням дій росії в Україні. Документ містить визнання Естонським парламентом росії «країною-спонсором тероризму» та закликає до «створення спеціального міжнародного трибуналу для суду над винними у військових злочинах в Україні» та позбавлення рф статусу постійного члена Ради Безпеки ООН. Також запрошують міжнародну спільноту ухвалити аналогічні декларації¹⁶. Як вже вище контекстно зазначалося, Парламентська асамблея Ради Європи проголосувала за резолюцію, що визнає Росію терористичним режимом¹⁷. Цю поправку до тексту резолюції «Подальша ескаляція агресії російської федерації проти України» було ухвалено під час дебатів асамблеї 13 жовтня у Страсбурзі. У тексті резолюції, серед іншого, вказано на те, що росія незаконно перебуває в Раді Безпеки ООН, оскільки «привласнила місце колишнього счср без формальних юридичних процедур». Як наголосив автор резолюції литовський депутат від Європейської народної партії Еммануеліс Зінгеріс, саме така резолюція – гідна реакція ПАРЕ на звірства і жорстокість російської армії в Україні. ПАРЕ закликає держави-члени створити «комплексну систему відповідальності за серйозні порушення міжнародного права», яка дасть змогу покарати за скоєнні воєнні злочини в Україні всіх причетних представників російської влади¹⁸. Також і Сенат Республіки Польща визнав російську владу терористичним режимом, резолюцію з цього питання підтримали всі присутні в залі сенатори, повідомляє wPolityse, пише УНН¹⁹. Й Комітет у закордонних справах Палати депутатів Парламенту Чехії ухвалив резолюцію про визнання російського режиму терористичним. Про це повідомляє «Європейська правда» з посиланням на Ceske Noviny. Комітет також підтримує зусилля міністра закордонних справ Яна Ліпавського щодо створення

¹⁵ Президент Естонії: масове поховання в Ізюмі доводить воєнні злочини рф. *UA.NEWS*. 16.09.2022. URL: <https://ua.news/ua/world/prezident-estonii-massovoe-zahoronenie-v-izyume-dokazyvaet-voennye-prestupleniya-rf>

¹⁶ Естонський парламент готується оголосити росію «країною-спонсором тероризму». *СПРОТИВ* (за повідомленням EADaily). 11.10.2022. URL: <https://sprotyv.info/politica/estonskij-parlament-gotuetsya-ogolositi-rosiyu-kraїnoyu-sponsorom-terorizmu/>

¹⁷ ПАРЕ визнала російський режим терористичним. Голос Америки. 13.10.2022. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/parlamentska-asambleja/6788080.html>

¹⁸ ПАРЕ визнала терористичним путінський режим. Урядовий Кур'єр. 14.10.2022. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/parye-viznala-teroristichnim-putins-kij-rezhim/>

¹⁹ Сенат Польщі визнав російську владу терористичним режимом. 26.10. 2022. Українські національні новини. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/2000299-senat-polschi-viznav-rosiysku-vladu-teroristichnim-rezhimom>

спеціального трибуналу для переслідування злочину агресії, а також розслідування МКС, що призведе до переслідування воєнних злочинів і злочинів проти людяності²⁰, а вже 16.11.2022 з'явилося повідомлення (чеське видання Novinky. cz, інформує Цензор.НЕТ), що Нижня палата парламенту Чехії визнала нинішній російський режим терористичним²¹. Отож, на сьогодні схожі рішення ухвалили Естонія, Латвія, Литва, ПАРС²².

Не залишилися поза увагою закордонних партнерів і заяви та дії країни-агресора упродовж останніх вихідних днів жовтня 2022 року (коли фактично нею штучно створено передумови (нібито через «теракт» проти її кораблів у Чорному морі) для виходу із «Зернової угоди» (22 липня 2022 року в Туреччині відбулося підписання угод про морський експорт українського зерна. Україна підписала документ із Туреччиною та ООН, Росія дзеркально зробила те саме), про що розлоге йдеться у статті редактора «Європейської правди» Сергія Сидоренка)²³. Держсекретарем США Ентоні Блінкеном акцентовано, що зірвання критично важливого експорту зерна лише посилює важкі гуманітарні кризи, а Росія знову перетворює продовольство на зброю у війні, яку вона розв'язала проти України. 29 жовтня із засудженням рішення РФ виступав також президент США Джо Байден. Він назвав зупинення участі РФ в угоді «обурливим», заявивши, що вона посилює голод у світі²⁴. Також у Білому домі вказали, що Росія такими діями лише посилює відсутність продовольчої безпеки²⁵.

Своєю чергою, удари російської армії по об'єктах критичної та енергетичної інфраструктури в Україні закордонними колегами розцінюються, як військові злочини та, можливо, формою геноциду українського народу. Усі докази таких злочинів мають бути задокументовані

²⁰ Комітет у закордонних справах парламенту Чехії визнав російський режим терористичним. *Європейська правда*. 3.11.2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/11/3/7149955/>

²¹ Парламент Чехії визнав терористичним режим в рф. 16.11.2022. URL: <https://sprotyv.info/terms-of-service/>

²² Сенат Польщі визнав російську владу терористичним режимом. 26.10.2022. *Українські національні новини*. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/2000299-senat-polschi-viznav-rosiysku-vladu-teroristichnim-rezhimom>

²³ «Зернова угода» може працювати навіть без Росії, і цей сценарій почав діяти – журналіст. *ЄВРОПЕЙСЬКА ПРАВДА*. 31.10.2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/10/31/7149696/>

²⁴ Зупинивши участь у «зерновій угоді», РФ знову перетворює продовольство на зброю – Блінкен ГОРДОН. 30.10.2022. URL: <https://gordonua.com/ukr/news/war/zupinivshi-uchast-u-zernovij-ugodi-rf-znovu-peretvorjuje-prodovolstvo-na-zbroju-blinken-1633562.html>

²⁵ Байден відреагував на вихід рф із «зернової угоди». 30.10.2022. URL: <https://sprotyv.info/news/bajden-vidreaguav-na-vihid-rf-iz-zernovoї-ugodi/>

та передані до Гааги – до Міжнародного кримінального суду або до Міжнародного суду ООН. Про це в коментарі Guildhall заявив депутат Національної Асамблеї Франції, член комітету з оборони Жан-Шарль Ларссоньє. Раніше Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба на брифінгу для іноземних ЗМІ виступив із закликом до світової спільноти розглядати атаки на енергетичну інфраструктуру нашої країни, як частину російського геноциду українського народу. Із заявою про те, що удари Росії по об'єктах української критичної інфраструктури є військовими злочинами і мають стати предметом розгляду у Міжнародному кримінальному трибуналі, виступив також член комітету з оборони та міжнародних відносин Сенату Франції Гійом Гонтар. Міжнародному співтовариству варто направити своїх представників для збирання доказів таких військових злочинів та передачі їх до МКС²⁶. Представниця США при ООН посол Лінда Томас-Грінфілд, сере іншого, і після зустрічей з жертвами воєнних злочинів та їх сім'ями запевнила, що російську армію притягнуть до відповідальності за її воєнні злочини²⁷.

Як не боляче, але необхідно констатувати, що не дивлячись на таку промовисту підтримку України та її людей закордонними партнерами, все ж таки кількість потерпілих від злочинів окупанта не зменшується, а навпаки – щоденно збільшується, і гірко, що діти входять до числа цих потерпілих.

У відповідь на обсяги наявної проблематики у цій царині, закордонні партнери, намагаючись запобігти й гуманітарній катастрофі в Україні, серед іншого, постійно дбають про нові кроки для надання гуманітарної допомоги, в котрій, найбільше потребуючими є незахищені верстви населення, і серед їх числа, у значній мірі, й діти. Комісар ЄС з питань гуманітарної допомоги та управління кризовими ситуаціями Янез Ленарчич під час свого візиту в Україну з метою допомогти координувати одну з наймасштабніших операцій ЄС з реагування на надзвичайні ситуації, вказав, що Європейська Комісія запускає нову програму надання екстреного прихистку у зимовий період для України, оскільки війна, яку веде Росія, продовжує руйнувати цивільну інфраструктуру. Крім того, Єврокомісія надасть додаткові 175 мільйонів євро гуманітарної допомоги для підтримки

²⁶ Антоніна Соловійова Депутат Нацасамблеї Франції закликав розслідувати удари РФ по інфраструктурі в Гаазі як військові злочини. Українські новини. 9.11.2022. URL: <https://ukranews.com/ua/news/893837-deputat-natsasambleyi-frantsiyi-zaklykav-rozsliduvaty-udary-rf-po-infrastrukturi-v-gaazi-yak>

²⁷ «Ми притягнемо російських військових до відповідальності за воєнні злочини», – постпред США при ООН Томас-Грінфілд. ЦЕНЗОР.НЕТ. 8.11.2022. URL: https://censor.net/ua/news/3379224/my_prytyagnemo_rosiyiskyh_viyiskovyh_do_vidpovidalnosti_za_voyenni_zlochyny_postpred_ssha_pry_oon_tomasgrinfeld

внутрішньо переміщених осіб в Україні. Головним пріоритетом є забезпечення прихистку у зимовий період. Інші пріоритети включають освіту в надзвичайних ситуаціях, охорону здоров'я та допомогу в захисті. Триває робота щодо приєднання України до Механізму цивільного захисту ЄС²⁸. Країни спрощують і правила в'їзду дітям-біженцям, що рятуються від російської окупації²⁹, але небезпека для дітей все ж таки наявна та масштабна.

2. Злочини щодо дітей та притягнення до відповідальності за їх вчинення

Розповіді про загиблих на війні дітей збирати дуже важко. *«Це гірше за Стівена Кінга. Це реальні історії. На війні кожна жертва чітко знає, хто ворог. І всі кажуть, що ворог – Росія, а російські солдати вбивали»*³⁰. У попередніх публікаціях³¹ вже наводилися дані про те, що станом на середину квітня 2022 року значилося, що більше 563 дітей постраждали в Україні внаслідок повномасштабної збройної агресії російської федерації, зокрема 202 дитини загинуло та більше 361 поранено. Звісно, що ці цифри не остаточні та щодня змінюються у гіршу сторону³². Так вже станом на ранок 3 листопада 2022 року офіційна кількість дітей-жертв – 430, кількість поранених – понад 826. Більше ніж 1257 дітей постраждали в Україні внаслідок повномасштабної збройної агресії Російської Федерації³³. Станом на

²⁸ ЄС запускає програму надання екстреного прихистку у зимовий період для України. *BORG.EXPERT*. 21.10.2022. URL: <https://borgexpert.com/news/ies-zapuskaie-prohramu-nadannia-ekstrenoho-prykhystku-u-zymovuj-period-dlia-ukrainy>

²⁹ Британія спростить в'їзд до країни для неповнолітніх українців, – *The Times*. *ЦЕНЗОР.НЕТ*. 20.06.2022. URL: https://censor.net/ua/news/3349092/brytaniya_sprostyt_vyizd_do_krayiny_dlya_nepovnolitnih_ukrayintiv_the_times

³⁰ «Це гірше за книги Стівена Кінга»: журналістка «Меморіалу» розповіла про збір інформації щодо загиблих дітей. *Українська літературна газета*. 30.10.2022. URL: <https://litgazeta.com.ua/news/tse-hirshe-za-knyhy-stivena-kinha-zhurnalistka-memorialu-rozpovila-pro-zbir-informatsii-shchodo-zahyblykh-ditej/>

³¹ Басиста І. В. Кримінальні процесуальні та криміналістичні проблеми провадження слідчих (розшукових) дій при розслідуванні кримінальних правопорушень, що вчинені щодо жінок та дітей в умовах воєнного стану. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Кримінально-правові, кримінологічні, кримінальні процесуальні та криміналістичні проблеми протидії злочинності в умовах воєнного стану (електронне видання. Львів, Київ, Дніпро, 20 квітня 2022 року). ЛьвДУВС ; НАВС, ЛугДУВС ім. Е. О. Дідоренка, ДДУВС. С. 53–59.

³² Ювенальні прокурори: 202 дитини загинули через збройну агресію РФ в Україні. *Офіс Генерального прокурора*. 17.04.2022. URL: <https://www.facebook.com/pgp.gov.ua/posts/351985193630987>

³³ URL: <https://www.gp.gov.ua/posts/yuvenalni-prokurori-430-ditei-zaginulo-vnaslidok-zbroinoyi-agresiyi-uf-v-ukrayini-15720>

3 листопада 2022 року найбільше постраждало дітей у Донецькій області – 420, Харківській – 263, Київській – 116, Миколаївській – 77, Запорізькій – 70, Чернігівській – 68, Луганській – 64, Херсонській – 58, Дніпропетровській – 31. Але ці цифри не є остаточними, оскільки йде робота щодо їх встановлення у місцях ведення активних бойових дій, на тимчасово окупованих та звільнених територіях. Крім того, внаслідок бомбардувань та обстрілів збройними силами РФ пошкоджено 2719 навчальних закладів, 332 з них зруйновано повністю³⁴. Лише у Запоріжжі та Запорізькому районі через 202 ракетні удари налічується 242 загиблі цивільні людини, серед яких 10 дітей. 39 дітей поранено із числа 713 поранених цивільних людей. Об'єктами обстрілів стали об'єкти цивільної інфраструктури, зокрема і навчальні заклади³⁵.

Навіть страшно цитувати фразу про те, що «...українські дівчата коротко стрижуться, сподіваючись уникнути зґвалтування військовими РФ»³⁶. За липневими повідомленнями українських засобів масової інформації, котрі цитують, спецпредставника генсека ООН з питань сексуального насильства в умовах конфлікту Прамили Паттен, вже тоді було зафіксовано 124 випадки сексуального насильства під час війни. Найявні дані це лише верхівка айсберга і реальні масштаби сексуального насильства в умовах війни росії проти України ще невідомі³⁷. Цинізмом вражають факти зґвалтувань дітей³⁸. Зґвалтування та сексуальне насильство, до яких вдаються російські військовики в Україні, є частиною «воєнної стратегії» РФ, про це в інтерв'ю агенції AFP заявила спеціальна представниця генсека ООН з питань сексуального насильства у конфліктах. За її словами, у росіян це «навмисна тактика з дегуманізації жертв». На запитання журналіста, чи використовується зґвалтування як інструмент зброї під час війни в Україні, вона відповіла: «Там є усі ознаки цього. Коли жінок

³⁴ Збільшилася кількість дітей, які постраждали через агресію РФ. *СЛОВО І ДІЛО*. URL: 3.11.2022. <https://www.slovoidilo.ua/2022/11/03/novyna/suspilstvo/zbilshylasya-kilkist-ditej-yaki-postrazhdaly-cherez-ahresiyu-ru>

³⁵ В Запорожье от ракетных ударов РФ погибли более 240 человек. *ХВИЛЯ*. 12.10.2022. URL: <https://hvylya.net/news/260745-v-zaporozhe-ot-raketnyh-udarov-ru-pogibli-bole-240-chelovek>

³⁶ Ірина Соломко «Українські дівчата коротко стрижуться, сподіваючись уникнути зґвалтування військовими РФ», – посолка США при ООН про повідомлення з України. 11.04.2022. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/6524907.html>

³⁷ Сергій Дага в ООН зафіксували понад 100 сексуальних злочинів росіян в Україні. *Бізнес*. 11.07.2022. URL: <https://www.bagnet.org/news/accidents/1334541/v-onn-zafiksuvani-ponad-100-seksualnih-zlochiviv-rosiyan-v-ukrayini>

³⁸ Україна установила личность оккупанта, изнасиловавшего младенца – Зеленский. 12.04.2022. URL: <https://www.ostro.org/general/society/news/632726/>

утримують цілими днями і гвалтують, коли починають гвалтувати маленьких хлопчиків і чоловіків, коли ти бачиш генітальні обрізання, коли чуєш, як жінки свідчать про російських солдатів, які мають із собою віагру, це явно воєнна стратегія», – сказала представниця ООН. «І коли жертви розповідають, що було сказано (військовиками – ред.) під час згвалтування, це явно навмисна тактика дегуманізації жертви», – додала Праміла Паттен. За словами Паттен, «згідно із зібраними свідченнями, вік жертв сексуального насильства складає від 4 до 82 років». Вона додала, що жертвами є здебільшого жінки та дівчата, але також гвалтують чоловіків та хлопчиків. Голова слідчого органу, уповноваженого ООН, заявив, що Росія вчиняє дії, що «можуть бути кваліфіковані як воєнні злочини». Зокрема, він назвав позасудові страти, згвалтування, тортури, відсутність їжі, води та медичної допомоги, а також ув'язнення дітей на окупованих територіях в Україні³⁹. Комісія з розслідування, створена за мандатом ООН, заявила, що на підставі зібраних доказів вона дійшла висновку, що в Україні були скоєні воєнні злочини. Дітей гвалтували, катували та незаконно утримували в ув'язненні (пов. РБК-Україна з посиланням на Sky News). Комісія ООН розгляне передбачувані випадки примусового переміщення та усиновлення дітей⁴⁰. Ще станом на 1 червня 2022 року, за даними Офісу Генпрокурора, Україна проводила розслідування 551 воєнного злочину проти дітей, у котрих вже 11 військовослужбовцям РФ повідомлено про підозру⁴¹.

Всього за шість тижнів війни майже дві третини всіх українських дітей було переміщено – заявив Мануель Фонтейн, директор з надзвичайних ситуацій ЮНІСЕФ, а близько 3,2 млн. дітей залишились вдома, однак половина з них зіткнулася з ризиком нестачі їжі⁴². За даними Державного порталу розшуку дітей «Діти війни»⁴³ станом на 11 листопада 2022 року 281 дитина вважалася зниклою, а 11028 дітей вважалися депортованими⁴⁴ (повернуто 96 дітей, із яких 69 – із

³⁹ Згвалтування – це «явно воєнна стратегія» Росії в Україні – представниця ООН. 14.10.2022. *Голос Америки*. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/zgvaltu-vannya-rosiyanamy-yak-instrument-zbroi/6789973.html>

⁴⁰ Валерія Поліщук Росія вчинила військові злочини в Україні, – комісія ООН. *РБК-Україна*. 23.09.2022. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/rosiya-vchinila-viyskovizlochini-ukrayini-1663927889.html>

⁴¹ Офис Генпрокурора Украины расследует более полутысячи военных преступлений России против детей. 1.06.2022. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-prokuratura-prestupleniya-rossii-protiv-detey/31878828.html>

⁴² Майже дві третини дітей залишили свої домівки через війну з Росією, – ЮНІСЕФ. *ЦЕНЗОР.НЕТ*. 11.04.2022. URL: <https://censor.net/ua/n3333276>

⁴³ URL: <https://childrenofwar.gov.ua>

⁴⁴ Ibid.

території росії та 27 – із тимчасово окупованої території Донецької та Луганської областей – Глава Мінреінтеграції Ірина Вершук⁴⁵). Точну кількість постраждалих дітей наразі встановити неможливо через активні бойові дії та тимчасову окупацію частини території України⁴⁶. Керівник Офісу Президента України заявив, що Україна самостійно та у співпраці з міжнародними партнерами намагається отримати вичерпну інформацію щодо українських дітей. Лише через портал «Діти війни» надходять тисячі повідомлень про примусове переміщення чи депортацію неповнолітніх громадян України. Заплановано провести засідання Координаційної ради з питань захисту та безпеки дітей за участю Генерального секретаря ООН Антоніу Гутерріша, послів доброї волі цієї організації, послів країн «Великої двадцятки», омбудсменів тощо. Питання повернення додому дітей потрібно порушувати «на найвищих рівнях», зокрема необхідно ініціювати його обговорення на майданчику саміту G20. Запрошують телефонувати до Національного інформаційного бюро на цілодобову гарячу лінію 16-48 і до Департаменту кризового реагування Мінреінтеграції: 050-562-03-13 тих осіб, котрі мають будь-яку інформацію про незаконне вивезення дітей⁴⁷.

У «Голосі Америки» 9 листопада вийшла публікація під заголовком, котрий «кричить», а саме: «Не пощадили навіть дітей...». Зокрема Міжнародна правозахисна організація Amnesty International (далі по тексту – AI) стверджує, що російська влада примусово переміщує та депортує цивільних осіб з окупованих територій України, включно з дітьми, людьми похилого віку та людьми з обмеженими можливостями. Звіт AI, опублікований у четвер, 10 листопада, називає ці дії «рівнозначними воєнним злочинам і, ймовірно, злочинам проти людства». У звіті під назвою «Ніби тюремний конвой»: незаконне переміщення Росією цивільних осіб в Україні та зловживання під час «фільтрації» міжнародні правозахисники задокументували, «як російські сили та контрольовані Росією сили насильно переміщували цивільних осіб з окупованої України далі на території, контрольовані Росією, або в Росію». «Огидна тактика Росії щодо примусового

⁴⁵ Ірина Сітнікова Єрмак розкритикував МКЧХ за пасивну позицію щодо викрадення окупантами українських дітей. 9.11.2022. URL: <https://hromadske.ua/posts/yermak-rozkritikuvav-mkchh-za-pasivnu-poziciyu-shodo-vikradennya-okupantami-ukrayinskih-ditej>

⁴⁶ <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/yuvenalni-prokurori-430-ditei-zaginulo-vnaslidok-zbroynoyi-agresiyi-rf-v-ukrayini-15720>

⁴⁷ Ірина Сітнікова Єрмак розкритикував МКЧХ за пасивну позицію щодо викрадення окупантами українських дітей. 9.11.2022. URL: <https://hromadske.ua/posts/yermak-rozkritikuvav-mkchh-za-pasivnu-poziciyu-shodo-vikradennya-okupantami-ukrayinskih-ditej>

переміщення та депортації є воєнним злочином»⁴⁸. Під час депортацій до Росії діти були розлучені зі своїми родинами, що є порушенням міжнародного гуманітарного права. «Не пощадили нікого, навіть дітей», – сказала Аньєс Каллмар, генеральний секретар АІ, представляючи звіт, в якому описуються випадки відокремлення дітей від батьків, зокрема, 11-літнього хлопчика від його матері, яку захопили в Маріуполі і продовжують утримувати російські війська. Відокремлення дітей від їхніх сімей і примусове перевезення людей за сотні кілометрів від їхніх домівок є «ще одним доказом тяжких страждань цивільному населенню України, яких завдало вторгнення Росії». «З початку загарбницької війни проти України, яка сама по собі є міжнародним злочином, російські сили безладно нападали та незаконно вбивали мирних жителів, знищували незліченну кількість життів і розривали сім'ї», – сказала керівниця правозахисної організації. «Дітей, які перебувають під опікою Росії, необхідно воз'єднати зі своїми сім'ями, і необхідно сприяти їх поверненню на території, контрольовані українським урядом», – вимагає АІ⁴⁹.

Жахливими і нечуваною зухвалості та цинізму є нещодавні заклики російського пропагандиста на контрольованому кремлівським режимом телеканалі RT. Один із керівників цього каналу Антон Красовський під час ефіру закликав топити й спалювати українських дітей... Раніше він закликав до ліквідації української державності та знищення українців. Як результат, Міністр закордонних справ Дмитро Кулеба закликав уряди всіх країн заборонити мовлення російського пропагандистського телеканалу RT (russia today). Як передає власний кореспондент Укрінформу у Нью-Йорку, речник Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй Стефан Дюжаррік, відповідаючи на запитання Укрінформу про те, якою має бути реакція керівництва ООН на означені заклики російського пропагандиста зазначив: «Це не те відображення світу, яке б ми хотіли бачити»⁵⁰.

⁴⁸ «Не пощадили навіть дітей». Amnesty International вимагає покарання винних у воєнних злочинах примусового переміщення українців. *Голос Америки*. 9.11.2022. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/amnesty-international-vymahaje-mozhlyvosti-povernennia-deportovanykh-ukrajintsiv/6825640.html>

⁴⁹ «Не пощадили навіть дітей». Amnesty International вимагає покарання винних у воєнних злочинах примусового переміщення українців. *Голос Америки*. 9.11.2022. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/amnesty-international-vymahaje-mozhlyvosti-povernennia-deportovanykh-ukrajintsiv/6825640.html>

⁵⁰ В ООН прокоментували залик російського пропагандиста вбивати українських дітей. *Урядовий Кур'єр*. 25.10.2022. <https://ukurier.gov.ua/uk/news/v-oon-prokomentovali-zaklik-rosijskogo-propagandis/>; В ООН прокоментували залик російського пропагандиста вбивати українських дітей. *УКРІНФОРМ*. 24.10.2022.

І ці жахливі заклики, як принаймні доводять ситуації із звільнених територій, на жаль, мали і мають свою реалізацію. Зокрема, визволення від російських військових Херсонщини відкрило нові факти воєнних злочинів рашистів. «На території Херсонської області вперше були встановлені факти (зі свідчення людей, які перебували в цих катівнях), що одночасно в камерах катівень тижнями цілодобово тримали чоловіків і жінок разом. У кожній камері були встановлені відеокамери для спостереження. Тут була окрема камера, де тримали підлітків. Люди розповідають, що деякі хлопці виглядали приблизно на років 14. «З точки зору Міжнародного гуманітарного права, ми спостерігаємо погіршення поводження з цивільними громадянами України. Це найгірші і найцинічніші прояви порушення Женевських конвенцій», – зазначив український омбудсмен⁵¹.

Згідно національного кримінального процесуального законодавства, розроблених криміналістичних та науково-практичних рекомендацій, розслідуванню кримінальних правопорушень, що вчинені щодо неповнолітніх та малолітніх притаманна власна специфіка. Вже зазначалося, що серед низки з них, це й використання методики «Зелена кімната» при збиранні та оцінці фактичних даних. Зокрема дослідники вірно рекомендують «...депонування показань неповнолітнього потерпілого та свідка, котре корелюється із міжнародними стандартами опитування дітей у аспекті мінімізації кількості таких опитувань», «дослідження доказу – відеозапису допиту малолітнього свідка й прийняття таких відеосвідчень як доказу у суді, що дозволяє уникнути необхідності повторних викликів та ревіктимізації»⁵². Вважала б прийнятною таку ж рекомендацію по відношенні й щодо малолітніх⁵³. Іншими науковцями також висловлювалися обґрунтовані

URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3600202-v-oon-prokomentuvali-zaklik-rsijjskogo-propagandista-vbivati-ukrainskih-ditej.html>

⁵¹ Омбудсмен показав катівню рашистів на Херсонщині, в якій утримували навіть підлітків. *ВІДЕО*. Информационное сопротивление. 19.11.2022. URL: <https://sprotyv.info/video/ombudmen-pokazav-kativnyu-rashistiv-na-hersonshhini-v-yakij-utrimovali-navit-pidlitkiv-video/>

⁵² Гловок І. В. Використання методики «Зелена кімната» при збиранні та оцінці фактичних даних: судова практика. Інформаційний бюлетень з проблем діяльності підрозділів Національної поліції. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ. 2022. С. 5–12. URL: <https://www.academia.edu/7635869/>

⁵³ Басиста І. В. Кримінальні процесуальні та криміналістичні проблеми провадження слідчих (розшукових) дій при розслідуванні кримінальних правопорушень, що вчинені щодо жінок та дітей в умовах воєнного стану. *Кримінально-правові, кримінологічні, кримінальні процесуальні та криміналістичні проблеми протидії злочинності в умовах воєнного стану* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (електронне видання. Львів, Київ, Дніпро, 20 квітня 2022 року). ЛьвДУВС ; НАВС ; ЛугДУВС ім. Е. О. Дідоренка ; ДДУВС. С. 53–59.

процесуальні поради щодо допиту малолітніх та неповнолітніх свідків⁵⁴. Своєю чергою, напрацьовано не лише методику установлення психологічного контакту, а й рекомендації щодо тактики допиту (його робочого етапу) малолітніх та неповнолітніх, формулювання питань з урахуванням особливостей психіки неповнолітнього, здатності об'єктивного сприйняття подій тощо⁵⁵. Отож, завдання наявних методик – зведення до мінімуму негативного впливу на малолітнього, неповнолітнього свідка та/чи потерпілого у процесі досудового розслідування та судового розгляду (уникнення ревіктимізації), зменшення кількісно та покращення якісно процесуальної комунікації з таким малолітнім, неповнолітнім⁵⁶. Загалом, в комплексі, ці організаційні, криміналістичні та процесуальні питання є складовими предмету дослідження в ювенальній юстиції. Але ж, що стосується загалом проблематики ювенальної юстиції в Україні, то вона є глибокою та не вирішеною в корені, бо не розуміння складових проблематики⁵⁷ і породжує негативні, неправильні шляхи її вирішення, та й без належної фахової підготовки слідчих, прокурорів, суддів тощо в один день створити ювенальну юстицію в Україні навряд чи вдасться⁵⁸.

⁵⁴ Oksana V. Kaplina, Oksana P. Kuchynska, Oksana M. Krukevych Interrogation of minor and juvenile witnesses in criminal proceedings: current state and prospects for improvement. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2021. Vol. 28, № 3. P. 268–276. URL: <http://visnyk.kh.ua/uk/article/dopit-malolitnikh-ta-nerovnolitnikh-svidkiv-u-kriminalnomu-provadhenni-aktualny-stand-ta-perspektivi-udoskonalennya>

⁵⁵ Криміналістика. Криміналістическая тактика и методика расследования преступлений : учебник для студентов юридических вузов и факультетов / В. Ю. Шепитько. Харків : ООО «Одиссей», 2001. 528 с.

⁵⁶ Басиста І. В. Кримінальні процесуальні та криміналістичні проблеми провадження слідчих (розшукових) дій при розслідуванні кримінальних правопорушень, що вчинені щодо жінок та дітей в умовах воєнного стану. *Кримінально-правові, кримінологічні, кримінальні процесуальні та криміналістичні проблеми протидії злочинності в умовах воєнного стану*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (електронне видання. Львів, Київ, Дніпро, 20 квітня 2022 року). ЛьвДУВС ; НАВС ; ЛуГДУВС ім. Е. О. Дідоренка ; ДДУВС. С. 53–59.

⁵⁷ Oksana Nadybska, Hanna Fedotova, Serhii Shcherbuna, Yulia Chornous, Iryna Basysta Children's rights ombudsman: experience of Ukraine and foreign countries. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2020. Vol. 23, Is. 2. URL: <https://www.abacademies.org/articles/childrens-rights-ombudsman-experience-of-ukraine-and-foreign-countries-9134.html>

⁵⁸ Басиста І. В., Розкошинська С. О., Палійчук І. В. Ювенальна юстиція в Україні: окремі проблеми та шляхи їх вирішення. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія: Право. Івано-Франківськ*: Івано-Франківський університет права імені Короля Данила Галицького, 2017. № 4 (16). С. 143–153. URL: <https://visnyk.iful.edu.ua/выпуск-журналу-№16/ювенальна-юстиція-в-україні-окремі-пр/>

Що ж стосується спільних розслідувань, то у раніше здійсненому огляді⁵⁹ вже розлоге вказувалося про стан справ у цій царині, зокрема, що ще у квітні 2022 року Єврокомісією було запропоновано розширити мандат Євроюсту із розслідування воєнних злочинів в Україні (тобто створювалися передумови для участі європейських фахівців у розслідуваннях воєнних злочинів, скоєних на території України під час повномасштабного російського вторгнення, а також у накопиченні доказової бази). Передбачено, що агентство матиме право обробляти бази даних, включаючи відео- й аудіозаписи, супутникові знімки, та обмінюватися цими даними з національними та міжнародними органами, а також органами влади України із суворим дотриманням заходів захисту даних⁶⁰. А вже 19 травня Європарламент дав згоду на розширення мандату Євроюсту, аби це агентство ЄС могло допомогти у розслідуванні воєнних злочинів, скоєних під час агресії Росії проти України⁶¹. Отож, не лише слідчі групи у складі Національної поліції та прокурорів ретельно документують злочини проти цивільного населення з боку російських військових⁶², а й, як зазначив 14 квітня 2022 року під час брифінгу з Генеральною прокуроркою України Прокурор Міжнародного кримінального суду Karim A. A. Khan QC, перебуваючи в місті Києві, розслідування воєнних злочинів РФ Україна здійснюватиме спільно з Євроюстом, спільними міжнародними групами слідчих та Міжнародним кримінальним судом^{63, 64}.

⁵⁹ Басиста І. В. Притягнення до відповідальності за вчинення воєнних злочинів, геноциду, агресії та злочинів проти людяності. *Українська кримінальна юстиція в умовах війни*: матеріали VIII (XXI) Львівського форуму кримінальної юстиції (м. Львів, 9–11 червня 2022 року) / упорядник І. Б. Газдайка-Василишин. Львів : ЛьвДУВС, 2022. С. 17–44. URL: <https://www1.lvduvs.edu.ua/uk/library/materialy-naukovykh-konferentsii.html>

⁶⁰ Міжнародний кримінальний суд долучився до розслідування воєнних злочинів рф в Україні. 25.04.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3467098-miznarodnij-kriminalnij-sud-dolucivsa-do-rozsliduvanna-voennih-zlociniv-rf-v-ukraini.html>

⁶¹ Європарламент погодив мандат Євроюсту щодо розслідування воєнних злочинів в Україні. 19.05.2022. URL: <https://www.dw.com/uk/yep-pohodyv-mandat-yevroiustu-shchodo-voiennykh-zlochyniv-v-ukraini/a-61854007?maca=ukr-rss-ukrnet-ukr-all-3816-xml>

⁶² Шмигаль обговорив із прокурором МКС Ханом злочини Росії в Україні. 14.04.2022. *Інформаційне агентство Interfax – Україна*. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/824133.html>

⁶³ Прокурор Міжнародного кримінального суду Карім Хан заявив, що спільно з колегами з України та Європейського Союзу робитиме все можливе для притягнення до відповідальності винних у злочинах Росії на українській території. 14 квітня 2022 року. Брифінг з Генеральною прокуроркою України Іриною

Варто зазначити, що у червні 2022 року було оголошено про нову ініціативу щодо розслідування воєнних злочинів Росії. Про неї зазначив Генеральний прокурор США, відвідавши Україну з неоголошеним візитом. Генеральний прокурор Меррік Гарланд у перебігу зустрічі з Генеральним прокурором України розповів про групу експертів, котра відома як the War Crimes Accountability team, яка займатиметься збиранням доказів, наданням технічної допомоги та проведенням відповідного юридичного аналізу. «Ця група також відіграватиме важливу роль у проведеному Департаментом розслідування потенційних воєнних злочинів, щодо яких США мають юрисдикцію, таких як вбивства та поранення американських журналістів, які висвітлюють неспровоковану російську агресію в Україні», – йдеться в заяві Міністерства юстиції. Гарланд доручив Елі Розенбауму, який раніше керував розслідуваннями з виявлення нацистських воєнних злочинців, очолити нову ініціативу⁶⁵.

Поряд із тими спільними розслідуваннями, участю у Спільній слідчій групі, котрі вже аналізувалися раніше⁶⁶, варто зацентувати увагу на тому, що за повідомленням прес-служби Офісу Генерального прокурора України Республіка Польща готує нову місію експертів, які разом з українськими правоохоронцями займатимуться фіксацією воєнних злочинів російських військових в Україні. Про прибуття польських фахівців до України під час зустрічі домовилися Генеральний прокурор України та Міністр юстиції Польщі Збігнев Зьбро. «Для нас надзвичайно цінна підтримка Польщі, яка разом з Литвою стала співзасновницею Спільної слідчої групи (ЖТ) для забезпечення скоординованого розслідування злочину агресії та інших

Венедіктовою. URL: <https://suspilne.media/228779-mi-povinni-zrobiti-vse-sob-nastala-vidpovidalnist-prokuror-mks-pro-rozsliduvanna-zlociniv-rf/>

⁶⁴ Басиста І. В. Притягнення до відповідальності за вчинення воєнних злочинів, геноциду, агресії та злочинів проти людяності. *Українська кримінальна юстиція в умовах війни* : матеріали VIII (XXI) Львівського форуму кримінальної юстиції (м. Львів, 9–11 червня 2022 року) / упорядник І. Б. Газдайка-Василишин. Львів : ЛьвДУВС, 2022. С. 30–32. URL: <https://www1.lvduvs.edu.ua/uk/library/materialy-naukovykh-konferentsii.html>

⁶⁵ Нову ініціативу США щодо розслідування воєнних злочинів очолить експерт з виявлення злочинів нацистів. *MIND*. 21.06.2022. за матеріалами джерела: CNBC. URL: <https://mind.ua/news/20243438-novu-iniciativu-ssha-shchodo-rozsliduvannya-voennih-zlociniv-ocholit-ekspert-z-viyavleniya-zlociniv-nacisti>

⁶⁶ Басиста І. В. Притягнення до відповідальності за вчинення воєнних злочинів, геноциду, агресії та злочинів проти людяності. *Українська кримінальна юстиція в умовах війни* : матеріали VIII (XXI) Львівського форуму кримінальної юстиції (м. Львів, 9–11 червня 2022 року) / упорядник І. Б. Газдайка-Василишин. Львів : ЛьвДУВС, 2022. С. 17–44. URL: <https://www1.lvduvs.edu.ua/uk/library/materialy-naukovykh-konferentsii.html>

воєнних злочинів на території України, вчинених у ході збройної агресії РФ», – сказав Андрій Костін. Генеральний прокурор України подякував за роботу місії експертів з Польщі, які упродовж десяти днів разом з українськими колегами розслідували воєнні злочини окупаційної армії РФ у Бородянці, Києві та Миколаєві. Польські фахівці допомогли зафіксувати пошкодження у містах за допомогою 3D-сканерів. Експертна місія, яку Польща готує зараз, допомагатиме українським прокурорам і слідчим на нових деокупованих територіях. Офіс генерального прокурора не уточнив, коли місія прибуде в Україну, зазначивши лише, що «найближчим часом». Сторони також обговорили необхідність створення міжнародного трибуналу для притягнення до відповідальності вищого керівництва РФ за злочин агресії⁶⁷.

Проблемною залишається така ситуація, що в Україні налічується понад 2000 неідентифікованих загиблих внаслідок російського вторгнення, що підтвердила заступниця міністра внутрішніх справ України Мері Акоюн на брифінгу в Military Media Center 10 листопада 2022 року. За її словами, величезну увагу приділяють ДНК-експертизам та розвитку криміналістичних лабораторій. Американський уряд надав першу й єдину мобільну лабораторію, яка дає змогу виїжджати на місця масових поховань, наприклад на Харківщині. На місці проводяться експертизи та ДНК-аналізи. Україна потребує ще кілька десятків таких лабораторій. Німеччина надала 80 тисяч зразків реагентів і хімікатів на майже два мільйони євро, які використовуються для проведення ДНК-експертиз⁶⁸.

У попередніх публікаціях вже здійснювалося узагальнення щодо наявних звернень України до міжнародних судів та перспективи створення Міжнародного трибуналу ad hoc⁶⁹. На сьогодні варто додати до вже проаналізованого, що Міністерство юстиції України подало ще один позов проти Росії до Європейського суду з прав людини. У позові Україна звинувачує російську владу в порушеннях

⁶⁷ Польща готує місію експертів для допомоги українським правоохоронцям у фіксації воєнних злочинів РФ в Україні. *ЦЕНЗОР.НЕТ*. 4.10.2022. URL: https://censor.net/ua/news/3371333/polscha_gotuye_misiyu_ekspertivdlya_dopomogy_u_krayinskym_pravoohorontsyam_u_fiksatsiyi_voennyh_zlochynivrf

⁶⁸ Тетяна Лозовенко В Україні не можуть ідентифікувати понад дві тисячі загиблих – МВС. *УКРАЇНСЬКА ПРАВДА*. 10.11.2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/11/10/7375828/>

⁶⁹ Басиста І. В. Притягнення до відповідальності за вчинення воєнних злочинів, геноциду, агресії та злочинів проти людяності. *Українська кримінальна юстиція в умовах війни*: матеріали VIII (XXI) Львівського форуму кримінальної юстиції (м. Львів, 9–11 червня 2022 року) / упорядник І. Б. Газдайка-Василишин. Львів: ЛьвДУВС, 2022. С. 23–28 та ін. URL: <https://www1.lvduvs.edu.ua/uk/library/materialy-naukovykh-konferentsii.html>

Європейської конвенції з прав людини (порушення права на життя (стаття 2), заборони катувань (стаття 3), права на свободу і недоторканність (стаття 5), права на повагу до приватного та сімейного життя (стаття 8), права на свободу думки та вираження (статті 9 і 10), свободу зібрань та асоціацій (стаття 11) та право на захист власності (ст. 1 Протоколу 1)) у зв'язку з незаконним вторгненням на суверенну територію України. «Заява України спрямована на якнайшвидше припинення жажливих та масових порушень прав людини, яке здійснює Росія, та подана в інтересах і фізичних, і юридичних осіб, які постраждали внаслідок загарбницьких дій Росії в Україні», – наводить слова Малюськи пресслужба Мін'юсту⁷⁰. Україна очікує перших процесуальних рішень Європейського суду з прав людини у позові проти Російської Федерації вже восени. «...громадяни можуть подати позов до ЄСПЛ до 16 вересня – Росія вийшла з Ради Європи, тому обмежені строки такого позову», – сказала заступниця Міністра юстиції України. Україна в особі Міністерства закордонних справ також подала позов до Міжнародного суду ООН по Конвенції проти геноциду. «В обох судових інстанціях вимагатимемо від Росії повної компенсації завданої шкоди»⁷¹.

Крім цього, фахівці у цій царині працюють над тим, щоб за поданими заявами Україна все ж таки отримувала забезпечувальні заходи, однак, як і значну кількість інших рішень міжнародних інстанцій, Росія їх не виконує. Але, як зазначив заступник міністра юстиції України – Уповноважений у справах ЄСПЛ у 2016–2021 роках Іван Ліщина «...у нас є чітка позиція щодо такого невиконання вимог Європейського суду. Збираємо відповідні матеріали, зокрема і про факти атак РФ на цивільні об'єкти і відправляємо до Суду, бо ж саме це він і заборонив. Розуміємо, що Росія і в подальшому не виконуватиме забезпечувальних заходів, як і інших зобов'язань за рішеннями, але це відкріє шлях, по-перше, для індивідуальних заяв. По-друге, це надасть можливість у інших протектах (Міжнародному кримінальному суді чи/та окремому міжнародному кримінальному трибуналі), зокрема буде можливість спиратися на рішення ЄСПЛ, як на вже встановлені факти, преюдицію»⁷².

⁷⁰ Україна подала ще один позов проти РФ до ЄСПЛ. *Інформаційне агентство Interfax – Україна*. 23.06.2022. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/841151.html>

⁷¹ Позов проти Росії: коли очікувати перших рішень. *GAZETA.UA*. 17.08.2022. URL: https://gazeta.ua/articles/politics/_pозov-proti-rosiyi-koli-ochikuvati-pershhi-rishen/1106638

⁷² «Україна проти росії»: Ліщина розповів, що наразі відбувається із позовами проти рф до ЄСПЛ. 12.04. 2022. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1972090-ukrayina-proti-rosiyi-lischina-rozpoviv-scho-narazi-vidbuvayetsya-iz-pozovami-proti-rosiyi-do-yespl>

Що ж стосується створення Міжнародного трибуналу *ad hoc* (латинський вислів, що означає спрямованість на конкретний випадок, розв'язок конкретної проблеми, а не на широке застосування чи впровадження⁷³), то необхідність у ньому є беззаперечною⁷⁴. Зокрема, не дивлячись на те, що воєнні злочини, злочини проти людяності, геноцид та злочини агресії перебувають у юрисдикції Міжнародного Кримінального Суду (далі по тексту – МКС), до якого свого часу було подано дві Заяви Верховної Ради України про визнання Україною його юрисдикції (щодо ймовірних злочинів, скоєних на території України з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року. Друга декларація подовжила цей період на відкритій основі, щоб охопити ймовірні злочини, вчинені на території України протягом усього періоду, починаючи з 20 лютого 2014 року⁷⁵), а також наявними були й звернення, отримані попередньо від 39 держав-учасниць, то це дало змогу Прокурору МКС розпочати розслідування ситуації в Україні з 21 листопада 2013 року, охоплюючи поточні звинувачення лише у воєнних злочинах, злочинах проти людяності, геноциді, скоєних на будь-якій частині території України, будь-якою особою. Однак таке розслідування не включатиме агресію⁷⁶, так як Статут МКС визначає, що суд не здійснює свою юрисдикцію щодо злочину агресії, скоєного громадянами або на території держави, яка не є стороною Статуту. Навіть якби обидві держави стали державами-сторонами МКС, їх ратифікації не мали б зворотної сили. Заява за статтею 12(3) може мати зворотну силу, але вона не робить державу, яка робить заяву,

⁷³ URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ad_hoc

⁷⁴ Як ЄС та МКС допомагають Україні в розслідуванні воєнних злочинів РФ. *DW.COM*. 7.06.22. URL: <https://www.dw.com/uk/yak-yes-ta-mks-dopomahaiut-ukraini-v-rozsliduvanni-voiennykhzlochyniv-rf/a-62051363?maca=ukr-rss-ukrnet-ukr-all-3816-x>

⁷⁵ Statement of ICC Prosecutor, Karim A. A. Khan QC, on the Situation in Ukraine: “I have decided to proceed with opening an investigation” / Заява Прокурора Міжнародного кримінального суду, пана Каріма А. А. Хана, Королівського радника, щодо Ситуації в Україні: «Я вирішив розпочати розслідування». 28.02.2022. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutorkarim-aa-khan-qc-situation-ukraine-i-have-decided-proceed-opening>

⁷⁶ Dannenbaum T. (Assistant Professor of International Law at the Fletcher School of Law and Diplomacy, Former Lecturer in Human Rights and Director of the MA in Human Rights at University College London, Author of “Why Aggression is a Crime and Why It Matters”). Mechanisms for criminal prosecution of Russia’s aggression against Ukraine / Механізми кримінального переслідування агресії Росії проти України (переклад статті здійснений завдяки Мар’яні Антонович та Саратову Володимирі). URL: <https://www.justsecurity.org/80626/mechanisms-for-criminal-prosecution-of-russias-aggressionagainst-ukraine/>

державою-стороною⁷⁷. Отож саме для розслідування агресії нагальним є створення Міжнародного трибуналу ad hoc, хоча поряд із його перевагою дослідники розглядають й інші можливі альтернативні варіанти⁷⁸, про що вже розлоге зазначалося попередньо⁷⁹.

Не дивлячись на те, що за вчинення злочину агресії станом на початок жовтня 2022 року за положеннями національного кримінального та кримінального процесуального законодавства вже повідомили про підозру 626 росіянам (мова йде про вище політичне та воєнне керівництво РФ), Генеральним прокурором України констатовано, що все ж таки «...нам потрібна міжнародна підтримка у питанні пошуку механізму покарання за злочин агресії»⁸⁰. Вже раніше зазначалося, що агресія заборонена статтею 437 Кримінального кодексу України, але на перешкоді реальному притягненню до кримінальної відповідальності можуть стати імунітети⁸¹ та пов'язаний із цим принцип *par in parem imperium non habet*, що держави не можуть судити одна одну⁸². Ще влітку у Гаазі учасники Ukraine Accountability Conference (конференції з притягнення до відповідальності за злочини РФ під час війни в Україні) створили Групу діалогу з відповідальності для України (як передає Цензор.НЕТ, про це повідомляється в телеграм-каналі Офісу генерального прокурора України). 45 країн-учасників погодили Політичну декларацію про співпрацю для досягнення

⁷⁷ Dannenbaum T. Mechanisms for criminal prosecution of Russia's aggression against Ukraine / Механізми кримінального переслідування агресії Росії проти України. URL: <https://www.justsecurity.org/80626/mechanisms-for-criminal-prosecution-of-russias-aggression-against-ukraine/>

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Басиста І. В. Притягнення до відповідальності за вчинення воєнних злочинів, геноциду, агресії та злочинів проти людяності. *Українська кримінальна юстиція в умовах війни* : матеріали VIII (XXI) Львівського форуму кримінальної юстиції (м. Львів, 9–11 червня 2022 року) / упорядник І. Б. Газдайка-Василишин. Львів : ЛьвДУВС, 2022. С. 24–28 та ін. URL: <https://www1.lvduvs.edu.ua/uk/library/materialy-naukovykh-konferentsii.html>

⁸⁰ Ірина Гамалій Про підозру у вчиненні воєнних злочинів в Україні повідомили 176 військовим РФ, – Офіс генпрокурора. *ЛБ.UA*. 5.10.2022. URL: https://lb.ua/society/2022/10/05/531572_pro_pidozru_vchinenni_voieniinh.html

⁸¹ Басиста І. В. Притягнення до відповідальності за вчинення воєнних злочинів, геноциду, агресії та злочинів проти людяності. *Українська кримінальна юстиція в умовах війни* : матеріали VIII (XXI) Львівського форуму кримінальної юстиції (м. Львів, 9–11 червня 2022 року) / упорядник І. Б. Газдайка-Василишин. Львів : ЛьвДУВС, 2022. С. 26 та ін. <https://www1.lvduvs.edu.ua/uk/library/materialy-naukovykh-konferentsii.html>

⁸² Dannenbaum T. Mechanisms for criminal prosecution of Russia's aggression against Ukraine / Механізми кримінального переслідування агресії Росії проти України. URL: <https://www.justsecurity.org/80626/mechanisms-for-criminal-prosecution-of-russias-aggression-against-ukraine/>

спільного результату. Група Діалогу, заснована на цьому заході, має об'єднати національні, європейські та міжнародні ініціативи для документування та правосуддя для міжнародних злочинів. Робота групи з підтримки України керуватиметься Офісом генерального прокурора⁸³. Також ще в липні 2022 року заступник керівника Офісу Президента України Андрій Смирнов і посол з особливих доручень Міністерства закордонних справ Антон Кориневич провели зустріч з представниками іноземних ЗМІ, під час якої розповіли про проект створення міжнародного трибуналу, який розглядатиме злочин агресії Росії проти нашої країни. Проект може отримати назву Tribunal for Russia. «Якщо ми говоримо про індивідуальну відповідальність, то насамперед це відповідальність за найтяжчий первісний злочин – злочин агресії. Злочин агресії дуже часто називають матір'ю всіх злочинів, або the supreme international crime. Тому мета України – притягнення до відповідальності політичного й військового керівництва Росії за вчинення злочину агресії проти нашої держави», – наголосив Антон Кориневич. Андрій Смирнов звернув увагу на те, що востаннє за злочин агресії, який тоді називали злочином проти миру, окремих осіб судили Нюрнберзький і Токійський військові трибунали. Це мало великий розголос, результат і значення для історії загалом⁸⁴. Також і Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба закликав створити Міжнародний спеціальний кримінальний ad hoc трибунал для розгляду збройної агресії Росії проти України. Глава МЗС України нагадав, що ініціативу його створення станом на липень 2022 року вже підтримали Парламентська асамблея Ради Європи, Європейський парламент, Парламентська асамблея НАТО, Парламентська асамблея ОБСЄ, Сейм Литовської Республіки. «Україна закликає міжнародних партнерів розглянути можливість укладення угоди про створення Спеціального трибуналу для покарання злочину агресії проти України. Я закликаю всі сторони невідкладно приступити до реалізації ініціативи», – заявив глава українського зовнішньополітичного відомства⁸⁵.

⁸³ У Гаазі створили групу діалогу для притягнення РФ до відповідальності за злочини. *ЦЕНЗОР.НЕТ*. 14.07.2022. URL: https://censor.net/ua/news/3354198/u_gaazi_stvorily_grupu_dialogu_dlya_prytyagnennya_rf_do_vidpovidalnosti_za_zlochyny

⁸⁴ Україна притягне до відповідальності за злочин агресії вище політичне та військове керівництво РФ, – в ОП розповіли про проект міжнародного суду. *ЦЕНЗОР.НЕТ*. 21.07.2022. URL: https://censor.net/ua/news/3355672/ukrayina_prytyagne_do_vidpovidalnosti_za_zlochyn_agresiyi_vyshe_politychne_ta_viyiskove_kerivnytstvo

⁸⁵ Кулеба в Гаазі назвав п'ять параметрів спецтрибуналу для покарання керівництва РФ за агресію проти України. *Інформаційне агентство АСПІ*. 14.07.2022. URL: <https://aspi.com.ua/news/politika/kuleba-v-gaazi-nazvav-pyat-parametriv-spectribunalu-dlya-pokarannya-kerivnictva-rf-za#gsc.tab=0>

«На сьогодні не існує міжнародного суду або трибуналу, який міг би виконати цю функцію. Створення спеціального трибуналу закрие прогалину», – зазначив дипломат, тепер слово за урядами⁸⁶. «Європа може відіграти історичну роль у створенні спеціального трибуналу щодо злочину агресії росії проти України. Давайте це зробимо! Це буде найкращий шлях для захисту принципів міжнародного права», – зазначив Президент України на сесії ПАРС, повідомляє кореспондент Укрінформу. «Ми маємо створити компенсаційний механізм і пропонуємо, як його створити. Відповідний проєкт вже підготований Україною, я прошу вас підтримати його і на рівні Європи і на рівні Генасамблеї ООН», – сказав Зеленський. Президент України переконаний, що притягнення агресора до відповідальності стане однією з потужних гарантій миру в світі⁸⁷. Про те, що Київ опрацьовує кілька варіантів створення Спеціального трибуналу щодо притягнення до відповідальності винних в агресії проти України, мандат якого стосуватиметься злочину, який почався ще з тимчасової окупації росією Криму наприкінці лютого 2014 року, заявляв і посол із особливих доручень Міністерства закордонних справ України Антон Кориневич під час дискусійної програма в рамках першого парламентського саміту Міжнародної Кримської платформи, повідомляє кореспондент Укрінформу. «Перший варіант – це створення Спеціального трибуналу на основі багатосторонньої угоди між країнами. Це означає, що Україна та уряди інших держав можуть підписати і ратифікувати угоду про створення такого Трибуналу і його статут, який буде додатком до цієї угоди», – зазначив Кориневич. «Окрім того, Спецтрибунал може бути створений на основі угоди між Україною та міжнародними організаціями, наприклад, ООН, яка може ухвалити відповідну резолюцію. Або Україна може укласти відповідну угоду з регіональними європейськими організаціями, наприклад, ЄС чи Радою Європи, оскільки нинішня російська агресія спричинила в Європі війну, найбільшу з часів Другої світової. Ці проєкти розробляються так, щоб, незалежно від того, який варіант буде вибраний, ми могли підкоригувати ці документи і розпочати створення Трибуналу», –

⁸⁶ Саша Картер «Земля горітиме під ногами росіян»: Кулеба відвітував про кроки до створення спеціального трибуналу над рф. *Українські Національні Новини: інформаційне агентство*. 13.07.2022. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1985500-zemlya-goritime-pid-nogami-rosiyan-kuleba-vidzvituvav-pro-kroki-do-stvorennya-spetsialnogo-tribunalu-dlya-rf>

⁸⁷ Європа може відіграти історичну роль у створенні спеціального міжнародного трибуналу для притягнення росії до відповідальності за злочини в Україні та механізму виплати росіянами компенсацій. *УКРІНФОРМ*. 13.10.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3592416-zelenskij-u-pare-zaklikav-pidtrimati-stvo-renna-tribunalu-dla-rosii.html>

резюмував посол із особливих доручень МЗС⁸⁸. Вже станом на 22 вересня 2022 року Президентом України було утворено робочу групу, яка займатиметься опрацюванням питання створення спеціального міжнародного трибуналу щодо притягнення до відповідальності винних в агресії проти України. Відповідний указ № 661/2022 опублікований на сайті глави держави, повідомляє Укрінформ⁸⁹. Наприкінці жовтня Міністри закордонних справ України та Естонії Дмитро Кулеба й Урмас Рейнсалу провели телефонну розмову, де, серед іншого, обговорили «...наступні кроки на шляху відповідного спеціального трибуналу...»⁹⁰, а вже 12 листопада Дмитро Кулеба в Твіттер повідомив, що «...із Міністром закордонних справ Естонії Урмасом Рейнсалу узгодили кроки щодо створення спеціального трибуналу у справі про агресію росії проти України»⁹¹.

Що стосується співробітництва із Міжнародним кримінальним судом, то до вже оприлюднених раніше даних⁹² вважали б за належне додати, що така співпраця для України є вкрай важливою, адже вироки МКСу дозволять не враховувати навіть дипломатичний захист, якщо підсудний потрапить на територію країни, яка визнає юрисдикцію МКС⁹³. При цьому, внутрішні механізми роботи МКС є специфічними, витратними та тривалими. Наявні два «часові виміри» у рамках МКС, а саме: «вимір ситуації» та «вимір справи». На сьогодні Україна із

⁸⁸ Україна опрацює кілька варіантів створення спецтрибуналу для росії – МЗС. *УКРІНФОРМ*. 24.10.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3599834-ukraina-opracovue-kilka-variantiv-stvorennja-spectribunalu-dla-rosii-mzs.html>

⁸⁹ Покарати росію: Зеленський утворив робочу групу щодо створення трибуналу. *УКРІНФОРМ*. 22.09.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3577435-pokarati-rosiu-zelenskij-utvoriv-robocu-grupu-sodo-stvorennja-tribunalu.html>

⁹⁰ Обговорили кроки для створення спецтрибуналу для російських воєнних злочинців, – Кулеба провів розмову з естонським колегою Рейнсалу. *ЦЕНЗОР.НЕТ*. 23.10.2022. URL: https://censor.net/ua/news/3375741/obgovoryly_kroky_dlya_stvo_rennya_spetstrybunalu_dlya_rosiyviskyh_voyennyh_zlochynstiv_kuleba_proviv_rozmovu

⁹¹ Міністри МЗС України та Естонії узгодили кроки щодо створення спецтрибуналу у справі російської агресії. *MIND*. 12.11.2022. URL: <https://mind.ua/news/20249454-ministri-mzs-ukrayini-ta-estoniyi-uzgodili-kroki-shchodo-stvorennja-spectribunalu-u-spravi-rosijskoyi-agre>

⁹² Басиста І. В. Притягнення до відповідальності за вчинення воєнних злочинів, геноциду, агресії та злочинів проти людяності. *Українська кримінальна юстиція в умовах війни*: матеріали VIII (XXI) Львівського форуму кримінальної юстиції (м. Львів, 9–11 червня 2022 року) / упорядник І. Б. Газдайка-Василишин. Львів: ЛьвДУВС, 2022. С. 30–34, 37–44 та ін. URL: <https://www1.lvduvs.edu.ua/uk/library/materialy-naukovykh-konferentsii.html>

⁹³ Міністр Малюська спрогнозував, коли будуть перші вироки щодо військових злочинів Росії в Україні. *Інформаційне агентство АСПІ*. 30.04.2022. <https://aspi.com.ua/news/politika/ministr-malyuska-sprognozuvav-koli-budut-pershii-viroki-schodo-viyskovikh-zlochyniv#gsc.tab=0>

сучасними подіями підпадає під «вимір ситуації», а МКС щодо цього перебуває на етапі розслідування, але ще немає справ у яких й відбувається активне спілкування з потерпілими⁹⁴. Видання Bloomberg із посиланням на джерела зазначає, що МКС має намір почати розглядати першу справу про воєнні злочини РФ в Україні вже цієї зими. Точної дати початку розгляду справи поки не встановлено, а сам процес може затягнутися. МКС веде переговори з Києвом про передачу до Гааги щонайменше одного полоненого російського чиновника. Сполучені Штати не мають наміру офіційно приєднатися до слідчої групи суду, проте розглядають варіанти, в яких вони зможуть співпрацювати з МКС⁹⁵.

Своєю чергою, у червні прокурор МКС Karim A. A. Khan QC втретє, з початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, прибув в Україну та відвідав найбільш постраждалі райони Харкова. В інтерв'ю Укрінформу він відмовився коментувати розслідування, які ще тривають, але зазначив, що «...ми маємо постійну повну присутність в Україні, відкриваємо офіс у Києві, вже узгодили місце розташування. Працюємо і з Генеральною прокуратурою України, і з національними органами, і зі спільною слідчою групою (ЖТ), і з Євроюстом. Працюємо незалежно і співпрацюємо, щоб докопатися до істини. Судове засідання розпочнеться, коли про це скажуть судді. Щоб я мав змогу звернутися до суду, потрібні докази. Не збираюся цього робити, доки в мене не буде якісних беззаперечних доказів. Водночас не збираюся зволікати чи тягнути час, доки триває конфлікт. Це баланс. Я, звичайно, зосереджений на тому, щоб розслідування було ефективним, а не повільним. Утім, воно триватиме, доки ми не зможемо зібрати докази. І про це важливо знати не лише команді, яка цим займається. У цей момент Україна нічого не платить за судову підтримку. Звісно, під час війни це важко. Але ми намагаємося отримати ці ресурси від інших країн. Нам потрібно бути відвертими з потерпілими та свідками стосовно того, що може зробити міжнародне право, а що – ні. На жаль, потрібно набратися терпіння. Та я сподіваюся, що ми зможемо рухатися швидше. Час покаже⁹⁶.

⁹⁴ У перебігу вебінару “Osoby pokrzywdzone przed MTK: sytuacja Ukraina” представник МКС Dr. Philipp Ambach (Chief, Victims Participation and Reparations Section at the International Criminal Court) відзначив про ці особливості.

⁹⁵ Гаага візьметься за справу про воєнні злочини РФ в Україні вже цієї зими, – Bloomberg. ФОКУС. 20.07.2022. URL: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/522841-gaaga-vozmetsya-za-delo-o-voennykh-prestupleniyah-rf-v-ukraine-uzhe-etoj-zimoy-bloomberg>

⁹⁶ Ірина Драбок Прокурор Міжнародного кримінального суду Карім Хан: «Я зосереджений на тому, щоб розслідування було ефективним, а не повільним»

«Дорога до справедливості починається з волі, бажання не просто йти вперед, а робити це разом», – сказав Міністр закордонних справ Нідерландів Вопке Гукстра, відкриваючи в Гаазі організовану його країною Міжнародну конференцію щодо координації зусиль, спрямованих на досягнення справедливості через ситуацію в Україні (у заході також взяли участь прокурор МКС Karim A. A. Khan QC, єврокомісар з питань юстиції Дідьє Рейндерс, Президент України Володимир Зеленський та міністр закордонних справ Дмитро Кулеба (у режимі онлайн), а загалом понад 20 міністрів закордонних справ, міністрів юстиції, генеральних прокурорів із різних країн). Міністр зазначив, що й судово-слідча група МКС була задіяна в розслідуванні потенційних воєнних злочинів. «Багато в чому їх місія була унікальною. Ніколи раніше МКС не надсилав команду такого масштабу. Ніколи раніше так розслідування не стартувало так швидко. Ніколи раніше ми так інтенсивно не співпрацювали», – підкреслив він⁹⁷.

Своєю чергою, Комітет Верховної Ради України з питань національної безпеки, оборони та розвідки робить чергові спроби удосконалити національне законодавство. «Зараз у Комітеті ВР з питань національної безпеки, оборони та розвідки на експертному рівні обговорюється ще одна дуже цікава ідея – передбачити в національному законодавстві можливість доправляти в Україну всіх воєнних злочинців, тобто злочинців, які представляють країну-агресора та інші країни, які воюють на боці країни-агресора, які вчиняли воєнні злочини на території України без строку давності, і передавати їх у руки українського правосуддя», – повідомив на брифінгу в Медіа-центрі Україна – Укрінформ член комітету, представник Президента у парламенті Федір Веніславський⁹⁸.

При цьому, варто зважити й на масштабну активність слідчого комітету РФ, зокрема у Херсоні та Маріуполі, котра спрямована й на майбутню дискредитацію справжніх міжнародних механізмів розслідування воєнних злочинів. На кожну ініціативу з розслідування воєнних злочинів вони видаватимуть томи своїх «розслідувань» і

Укрінформ, Гаага. Урядовий Кур'єр. 29.07.2022. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/prokurator-mizhnarodnogo-kriminalnogo-sudu-karim-han/>

⁹⁷ Міністр закордонних справ Нідерландів Вопке Гукстра подякував Міжнародному кримінальному суду та Європейській комісії за проведення заходу щодо війни в Україні та наголосив, що для досягнення справедливості треба об'єднати зусилля. *УКРІНФОРМ*. 14.07.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3528738-gukstra-na-konferencii-v-gaazi-sodo-zlociniv-rf-nam-potribna-strategia-pidzvitnosti.html>

⁹⁸ Воєнні злочини: у Раді напрацьовують законодавство щодо застосування українського правосуддя. *УКРІНФОРМ*. 6.10.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3587183-voenni-zlocini-u-radi-napracovuut-zakonodavstvo-sodo-zastosuvanna-ukrainskogo-pravosudda.html>

вкладатимуть ресурси у пропагування цих «доказів» у Європі та США, вказують аналітики громадянської мережі «ОПОРА». Росії не потрібно, щоб їй вірили, вона хоче в очах світового співтовариства урівняти агресора і жертву. Зокрема прикрившись «необхідністю» забезпечити «всебічне розслідування трагічних подій»⁹⁹.

*Розробка дієвого механізму з виплати репарацій триває*¹⁰⁰, серед іншого, створено спеціальну робочу групу, яка й його розробляє спільно з представниками країн-партнерів (аналізувався кейс Кувейту проти Іраку, хоча фактично бойові дії тоді тривали лише два дні, а комісія була створена при Раді Безпеки ООН. «На жаль, росія має там право вето, а отже цей шлях для нас закритий. З інших організацій країну-агресора або виключили, або вона не визнає їхніх рішень»). Тому ми маємо з нуля створити практику, яка одночасно дозволить розпочати виплати, а з іншого – буде підтримана країнами-партнерами. Наш метод полягає в тому, щоб діяти через заарештовані активи росії та її громадян, які потрапили під санкції». Наразі мільярди залишаються замороженими, але не використовуються¹⁰¹. Також Верховній Раді України пропонують затвердити механізм стягнення з російської федерації компенсації за завдану шкоду Україні через судові процеси. Відповідний законопроект було зареєстровано під номером 7520-1, передає УНН¹⁰². 16.11.2022 Президент України підписав Закон (пр. № 8027), що передбачає створення фонду ліквідації наслідків збройної агресії у складі спецфонду держбюджету, який наповнюватиметься коштами від примусового вилучення об'єктів росії та її резидентів¹⁰³.

⁹⁹ Ірина Знаєть Росія знайшла спосіб дискредитувати міжнародний трибунал щодо її нападу на Україну – ОПОРА. *ZN.UA*. 27.07.2022. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/rosija-znajshla-sposib-diskredituvati-mizhnarodnij-tribunal-shchodo-jiji-napadu-na-ukrajinu-opora.html>

¹⁰⁰ Басиста І. В. Притягнення до відповідальності за вчинення воєнних злочинів, геноциду, агресії та злочинів проти людяності. *Українська кримінальна юстиція в умовах війни* : матеріали VIII (XXI) Львівського форуму кримінальної юстиції (м. Львів, 9–11 червня 2022 року) / упорядник І. Б. Газдайка-Василишин. Львів : ЛьвДУВС, 2022. С. 28–30 та ін. URL: <https://www1.lvduvs.edu.ua/uk/library/materialy-naukovykh-konferentsii.html>

¹⁰¹ Ірина Мудра Механізм відплати: Україна готує базу для репарацій. *УКРАЇНСЬКА ПРАВДА*. 22.06.2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/06/22/7353977/>

¹⁰² Єлизавета Калітвенцева Раді пропонують затвердити механізм стягнення з росії компенсації за завдану шкоду Україні через суд. *UNN*. 18.07.2022. <https://www.unn.com.ua/uk/news/1986169-radi-proponuyut-zatverditi-mekhanizm-styagnennya-z-rosiyi-kompensatsiyi-za-zavdanu-shkodu-ukrayini-cherez-sud>

¹⁰³ Анна Мурашко Зеленський підписав закон про створення фонду ліквідації наслідків збройної агресії рф. *Українські національні новини*. 16.11.2022. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/2003301-zelenskiy-pidpisav-zakon-pro-stvorennya-fondu-likvidatsiyi-naslidkiv-zbroynoyi-agresiyi-rf>

Своєю чергою, Єврокомісія вперше запропонувала створити міжнародну платформу з відновлення України 18 травня поточного року. Ця ідея була підтримана урядом Німеччини, яка наразі головує в «Групі семи». 25 жовтня в Берліні під егідою німецького головування G7 та Європейської комісії відбулася міжнародна конференція експертів з відновлення України¹⁰⁴. На засіданні одинадцятої надзвичайної спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН було представлено документ під назвою «Забезпечення засобів правового захисту та репарацій у зв'язку з агресією проти України», підготовлений Україною за співавторства майже пів сотні країн. 14.11.2022 постійний представник України при ООН Сергій Кислиця на сесії представив проєкт резолюції щодо створення механізму компенсації Україні збитків, спричинених розв'язаною росією війною¹⁰⁵ і цього ж дня ввечері з'явилося повідомлення Укрінформу, що Генеральна Асамблея ООН більшістю голосів («за» проголосували 94 країн, проти – 13, утрималося – 74) ухвалила резолюцію «Забезпечення засобів правового захисту та репарацій у зв'язку з агресією проти України»¹⁰⁶.

І наостанок, погоджуюся, що *очевидно назріла необхідність нової системи міжнародної безпеки*, зокрема і в руслі пошуку умов, що дозволять країнам долати недоторканність державної власності, розташованої на території іноземної держави. Справа в тому, що державні активи росії в інших країнах могли б стати джерелом для виплат, проте вони захищені міжнародним правом (суверенним імунітетом). Так, принцип державного імунітету заснований на концепції суверенної рівності, закріпленої в Статуті ООН (1945) та розкритої в Декларації принципів міжнародного права (1970). Крім того, він закріплений у Європейській конвенції про імунітет держав, ухвалену Радою Європи (1972)¹⁰⁷.

¹⁰⁴ Єврокомісія анонсувала Берлінську конференцію експертів з відновлення України. *УКРІНФОРМ*. 24.10.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3600031-evrokomisia-anonsuvala-berlinsku-konferenciu-ekspertiv-z-vidnovlenna-ukraini.html>

¹⁰⁵ Репарації Україні за агресію рф: Кислиця представив на Генасамблеї ООН проєкт резолюції. *УКРІНФОРМ*. 14.11.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3614224-reparacii-ukraini-za-agresiu-rf-kislica-predstaviv-na-genasamblei-oon-proekt-rezolucii.html>

¹⁰⁶ Генасамблея ООН ухвалила резолюцію щодо репарацій Україні від росії. *УКРІНФОРМ*. 14.11.2022. <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3614341-genasamblea-oon-uhvalila-rezoluciu-sodo-reparacij-ukraini-vid-rosii.html>

¹⁰⁷ Ірина Мудра Механізм відплати: Україна готує базу для репарацій. *УКРАЇНЬКА ПРАВДА*. 22.06.2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/06/22/7353977/>

ВИСНОВКИ

Отже, за умов воєнного стану в Україні, діти, котрі є однією з найвразливіших категорій населення, особливим чином страждають від наслідків воєнних дій, стають потерпілими від злочинних дій окупантів. Агресором навіть продовольство використовується, як зброя, у тому числі й щодо дітей. Тому й різностороння підтримка міжнародної спільноти, надання гуманітарної, фінансової та іншої допомоги є надважливими. З огляду юридичних реалій, допомога при документуванні кримінальних правопорушень загалом та злочинів щодо дітей зокрема є неоціненною, та запорукою невідворотності притягнення винних до відповідальності.

Проаналізовано, що стратегія України, що направлена на роботу по збору доказів воєнних та інших злочинів Росії триває, а активна участь у цих процесах закордонних партнерів лише скріплює нашу віру у неминучість покарання зла. Доведено, що саме для розслідування агресії нагальним є запуск Міжнародного трибуналу ad hoc над проектами створення якого вже працює, як Україна, так і закордонні партнери. Створення комплексної системи відповідальності за порушення міжнародного права дасть змогу покарати за скоєнні воєнні та інші злочини в Україні, зокрема і вчинені злочини щодо дітей. Спільні розслідування із Міжнародним кримінальним судом, Євроюстом, міжнародними групами слідчих та експертів, а також неоціненна підтримка Республіки Польща, яка разом з Литвою стала співзасновницею Спільної слідчої групи (ЛІТ) – це далеко не повний перелік того, що вже спільно зроблено для забезпечення скоординованого розслідування злочинів на території України. Дяка всім міжнародним інституціям та закордонним партнерам, котрі, серед іншого, й вживають заходів задля невідворотності покарання країни-агресора.

Констатовано, що ціла низка заходів України самостійно та у співпраці із закордонними партнерами та міжнародними інституціями направлені на захист прав дітей та забезпечення їх безпеки за умов воєнних злочинів, агресії та злочинів проти людяності. Не дивлячись на таку промовисту підтримку України, все ж таки кількість потерпілих від злочинів окупанта не зменшується, а навпаки – щоденно збільшується, і особливо гірко, що діти в значній кількості входять до числа цих потерпілих.

Доведено, що досі практично не вирішеним залишається питання повернення додому дітей (станом на 14.11.2022. 11 129 дітей є депортованими (повернуто 103 дітей) і ці цифри далеко не точні¹⁰⁸ з наявних об'єктивних причин. За даними з відкритих джерел,

¹⁰⁸ URL: <https://childrenofwar.gov.ua>

озвучуваних рф депортовано 705 тис. дітей¹⁰⁹), тому й цю проблему потрібно негайно вирішувати, як на рівні держави Україна, так із залученням найширшого кола міжнародних інституцій.

АНОТАЦІЯ

У даній публікації зроблено спробу відобразити стан справ із злочинами щодо дітей, за умов повномасштабного вторгнення Росії на українську територію, та означити можливі шляхи притягнення до відповідальності за вчинення злочинів щодо дітей з огляду наявної загальної ситуації.

Захист прав дітей та забезпечення їх безпеки за умов воєнних злочинів, геноциду, агресії та злочинів проти людяності вимагають спільних, із закордонними партнерами та міжнародними інституціями, рішень, кроків та негайних узгоджених дій.

Акцентовано увагу на важливості співпраці із Міжнародним кримінальним судом, зі спільною слідчою групою (ЖТ), і з Євроюстом. Підтримано позицію, що варто працювати, як незалежно, де це можливо, та в рамках чинного національного кримінального та кримінального процесуального законодавства, так і співпрацювати, проводити спільні розслідування щоб докопатися до істини.

Продовжено узагальнення щодо наявних звернень України до міжнародних судів та наведено наявні позиції перспектив створення Міжнародного трибуналу *ad hoc*.

Аргументовано, що досі практично не вирішеним залишається питання повернення додому примусово депортованих українських дітей. Доведено, що за наявних реалій різностороння допомога та підтримка міжнародної спільноти, у тому числі і при документуванні означених та інших кримінальних правопорушень, є неоціненною.

Стратегія України, що направлена на роботу по збору доказів злочинів Росії триває. Констатовано, що ціла низка заходів України самостійно та у співпраці із закордонними партнерами та міжнародними інституціями направлені на захист прав дітей та забезпечення їх безпеки за умов воєнних злочинів, агресії та злочинів проти людяності. При цьому, завдань та викликів теж ще ціла низка.

ЛІТЕРАТУРА

1. Kaplina O. V., Kuchynska O. P., Krukevych O. M. Interrogation of minor and juvenile witnesses in criminal proceedings: current state and prospects for improvement. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2021. № 3. Vol. 28, P. 268–276. URL: <http://>

¹⁰⁹ URL: <https://childrenofwar.gov.ua>

visnyk.kh.ua/uk/article/dopit-malolitnikh-ta-nepovnolitnikh-svidkiv-u-kriminalnomu-provadhenni-aktualny-stand-ta-perspektivi-udoskonalennya

2. Nadybska O., Fedotova H., Shcherbyna S., Chornous Yu., Basysta I. Children's rights ombudsman: experience of Ukraine and foreign countries. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2020. Vol. 23. Is. 2. URL: <https://www.abacademies.org/articles/childrens-rights-ombudsman-experience-of-ukraine-and-foreign-countries-9134.html>

3. Statement of ICC Prosecutor, Karim A. A. Khan QC, on the Situation in Ukraine: "I have decided to proceed with opening an investigation". 28.02.2022. URL: <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-qc-situation-ukraine-i-have-decided-proceed-opening>

4. Dannenbaum T. Mechanisms for criminal prosecution of Russia's aggression against Ukraine / Механізми кримінального переслідування агресії Росії проти України (переклад статті здійснений завдяки Мар'яні Антонович та Саратову Володимирі). URL: <https://www.justsecurity.org/80626/mechanisms-for-criminal-prosecution-of-russias-aggressionagainst-ukraine/>

5. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ad_hoc

6. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/yuvenalni-prokurori-430-ditei-zaginulo-vnaslidok-zbroinoyi-agresiyi-rf-v-ukrayini-15720>

7. URL: <https://childrenofwar.gov.ua>

8. Мурашко А. Зеленський підписав закон про створення фонду ліквідації наслідків збройної агресії рф. Українські національні новини. 16.11.2022. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/2003301-zelenskiy-pidpisav-zakon-pro-stvorennya-fondu-likvidatsiyi-naslidkiv-zbroinoyi-agresiyi-rf>

9. Соловйова А. Депутат Нацасамблеї Франції закликав розслідувати удари РФ по інфраструктурі в Гаазі як військові злочини. Українські новини. 9.11.2022. URL: <https://ukranews.com/ua/news/893837-deputat-natsasambleyi-frantsiyi-zaklykav-rozsliduvaty-udary-rf-po-infrastrukturi-v-gaazi-yak>

10. Байден відреагував на вихід рф із «зернової угоди». 30.10.2022. URL: <https://sprotyv.info/news/bajden-vidreaguval-na-vihid-rf-iz-zernovoї-ugodi/>

11. Басиста І. В. Кримінальні процесуальні та криміналістичні проблеми провадження слідчих (розшукових) дій при розслідуванні кримінальних правопорушень, що вчинені щодо жінок та дітей в умовах воєнного стану. *Мат. Всеукр. наук.-прак. конференції «Кримінально-правові, кримінологічні, кримінальні процесуальні та криміналістичні проблеми протидії злочинності в умовах воєнного стану»* (електронне видання. Львів, Київ, Дніпро, 20 квітня 2022 року). ЛьвДУВС, НАВС, ЛугДУВС ім. Е. О. Дідоренка, ДДУВС. С. 53–59.

12. Басиста І. В. Притягнення до відповідальності за вчинення воєнних злочинів, геноциду, агресії та злочинів проти людяності. *Українська кримінальна юстиція в умовах війни*: матеріали VIII (XXI) Львівського форуму кримінальної юстиції (м. Львів, 9–11 червня 2022 року) / упорядник І. Б. Газдайка-Василишин. Львів: ЛьвДУВС, 2022. С. 17–44. URL: <https://www1.lvduvs.edu.ua/uk/library/materialy-naukovykh-konferentsii.html>

13. Басиста І. В., Розкошинська С. О., Палійчук І. В. Ювенальна юстиція в Україні: окремі проблеми та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник Івано-Франківського ун-ту права імені Короля Данила Галицького: Серія Право*. 2017. № 4 (16). С. 143–153. URL: <https://visnyk.iful.edu.ua/випуск-журналу-№16/ювенальна-юстиція-в-україні-окремі-пр/>

14. Британія спростить в'їзд до країни для неповнолітніх українців, – *The Times*. *Цензор.Нет*. 20.06.2022. URL: https://censor.net/ua/news/3349092/brytaniya_sprosty_vyizd_do_krayiny_dlya_nepovnolitnih_ukrayintsiv_the_times

15. В Запорозжє от ракетных ударов РФ погибли более 240 человек. *ХВИЛЯ*. 12.10.2022. URL: <https://hvylya.net/news/260745-v-zaporozhe-ot-raketnyh-udarov-rf-pogibli-bolee-240-chelovek>

16. В ООН прокоментували заклик російського пропагандиста вбивати українських дітей. *Урядовий Кур'єр*. 25.10.2022. URL: <https://ukuri.gov.ua/uk/news/v-oon-prokomentovali-zaklik-rosijskogo-propagandis/>

17. В ООН прокоментували заклик російського пропагандиста вбивати українських дітей. *УКРІНФОРМ*. 24.10.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3600202-v-oon-prokomentovali-zaklik-rosijskogo-propagandista-vbivati-ukrainskih-ditej.html>

18. Валерія Поліщук Росія вчинила військові злочини в Україні, – комісія ООН. *РБК-Україна*. 23.09.2022. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/rosiya-vchinila-viyskovi-zlochiny-ukrayini-1663927889.html>

19. Війна Росії проти України: в ООН підтвердили загибель 6557 цивільних. *Радіо Свобода*. 14.11.2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-oon-zahyibli-viyna/32130569.html>

20. Воєнні злочини рф: Поліція розпочала понад 36 тисяч кримінальних проваджень. *INTERNET.UA*. 6.10.2022. URL: <https://internetua.com/voyenni-zlocsini-rf-policiya-rozpocsala-ponad-36-tisyacs-kriminalnih-provadjen>

21. Воєнні злочини: у Раді напрацьовують законодавство щодо застосування українського правосуддя. *УКРІНФОРМ*. 6.10.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3587183-voenni-zlocini-u-radi-napracovuut-zakonodavstvo-sodo-zastosuvanna-ukrainskogo-pravosudda.html>

22. Гаага візьметься за справу про воєнні злочини РФ в Україні вже цієї зими, – Bloomberg. *ФОКУС*. 20.07.2022. URL: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/522841-gaaga-vozmetsya-za-delo-o-voennykh-prestupleniyah-rf-v-ukraine-uzhe-eto-y-zimoy-bloomberg>

23. Генасамблея ООН ухвалила резолюцію щодо репарацій Україні від росії. *УКРІНФОРМ*. 14.11.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3614341-genasamblea-onn-uhvalila-rezoluciu-sodo-reparacij-ukraini-vid-rosii.html>

24. Гловюк І. В. Використання методики «Зелена кімната» при збиранні та оцінці фактичних даних: судова практика. *Інформаційний бюлетень з проблем діяльності підрозділів Національної поліції*. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2022. С. 5–12. URL: <https://www.academia.edu/76358696/>

25. Голова Нацполіції: 1200 тіл загиблих українців ще не ідентифіковані. *Interfax*. 13.06.2022. URL: <https://interfax.com.ua>

26. Делегация ПАСЕ посетит Украину для изучения военных преступлений России. *«Хвиля» з посиланням на УКРІНФОРМ*. 22.06.2022. URL: <https://hvylya.net/news/254630-delegaciya-pase-posetit-ukrainu-dlya-izucheniya-voennykh-prestupleniy-rossii>

27. Естонський парламент готується оголосити росію «країною-спонсором тероризму». *СПРОТИВ* (за повідомленням EADaily). 11.10.2022. URL: <https://sprotyv.info/politica/estonskij-parlament-gotuet-sya-ogolositi-rosiyu-krajinoju-sponsorom-terorizmu/>

28. Єврокомісія анонсувала Берлінську конференцію експертів з відновлення України. *УКРІНФОРМ*. 24.10.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3600031-evrokomisia-anonsovala-berlinsku-konferenciu-ekspertiv-z-vidnovlenna-ukraini.html>

29. Європа може відіграти історичну роль у створенні спеціального міжнародного трибуналу для притягнення росії до відповідальності за злочини в Україні та механізму виплати росіянами компенсацій. *УКРІНФОРМ*. 13.10.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3592416-zelenskij-u-pare-zaklikav-pidtrimati-stvorennja-tribunalu-dla-rosii.html>

30. Європарламент наступного тижня розгляне визнання Росії терористичною державою. *Європейська правда*. 14.11.2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/11/14/7150597/>

31. Європарламент наступного тижня розгляне визнання Росії терористичною державою. *ЦЕНЗОР.НЕТ*. 14.11.2022. URL: https://censor.net/ua/news/3380438/yevroparlament_nastupnogo_tyjnya_rozglyane_vyznannya_rosiyi_terorystychnoy_derjavoyu

32. Європарламент погодив мандат Євроюсту щодо розслідування воєнних злочинів в Україні. 19.05.2022. URL: <https://www.dw.com/uk/yep-pohodyv-mandat-yevroiustu-shchodo-voienykh-zlochyniv-v-ukraini/a-61854007?maca=ukr-rss-ukrnet-ukr-all-3816-xml>

33. Калітвенцева Є. Раді пропонують затвердити механізм стягнення з росії компенсації за завдану шкоду Україні через суд. *UNN*. 18.07.2022. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1986169-radi-proponuyut-zatverditi-mekhanizm-styagnennya-z-rosiyi-kompensatsiyi-za-zavdanu-shkodu-ukrayini-cherez-sud>

34. ЄС запускає програму надання екстреного прихистку у зимовий період для України. *BORG.EXPERT*. 21.10.2022. URL: <https://borgexpert.com/news/ies-zapuskaie-prohramu-nadannia-ekstrenoho-prykhystku-u-zymovuj-period-dlia-ukrainy>

35. Збільшилася кількість дітей, які постраждали через агресію рф. *СЛОВО І ДІЛО*. 3.11.2022. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/11/03/novyna/suspilstvo/zbilshylasya-kilkist-ditej-yaki-postrazhdaly-cherez-ahresiyu-rf>

36. Згвалтування – це «явно воєнна стратегія» Росії в Україні – представниця ООН. 14.10.2022. *Голос Америки*. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/zgvaltuvannya-rosiyanamy-yak-instrument-zbroi/6789973.html>

37. «Зернова угода» може працювати навіть без Росії, і цей сценарій почав діяти – журналіст. *ЄВРОПЕЙСЬКА ПРАВДА*. 31.10.2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/10/31/7149696/>

38. Зупинивши участь у «зерновій угоді», РФ знову перетворює продовольство на зброю – Блінкен. *ГОРДОН*. 30.10.2022. URL: <https://gordonua.com/ukr/news/war/zupinivshi-uchast-u-zernovij-ugodi-rf-znovu-peretvorjuje-prodovolstvo-na-zbroju-blinken-1633562.html>

39. Гамалій І. Про підозру у вчиненні воєнних злочинів в Україні повідомили 176 військовим РФ, – Офіс генпрокурора. *LB.UA*. 5.10.2022. URL: https://lb.ua/society/2022/10/05/531572_pro_pidozru_vchinenni_voiennih.html

40. Драбок І. Прокурор Міжнародного кримінального суду Карім Хан: «Я зосереджений на тому, щоб розслідування було ефективним, а не повільним» *Укрінформ, Гаага. Урядовий Кур'єр*. 29.07.2022. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/prokuror-mizhnarodnogo-kriminalnogo-sudu-karim-han/>

41. Знась І. Росія знайшла спосіб дискредитувати міжнародний трибунал щодо її нападу на Україну – ОПОРА. *ZN.UA*. 27.07.2022. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/rosija-znajshla-sposib-diskredituvati-mizhnarodnij-tribunal-shchodo-jiji-napadu-na-ukrajinu-opora.html>

42. *Мудра І.* Механізм відплати: Україна готує базу для репарацій. *Українська Правда*. 22.06.2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/06/22/7353977/>

43. Сітнікова І. Єрмак розкритикував МКЧХ за пасивну позицію щодо викрадення окупантами українських дітей. 9.11.2022. URL:

<https://hromadske.ua/posts/yermak-rozkritikovav-mkchh-za-pasivnu-poziciyu-shodo-vikradennya-okupantami-ukrayinskih-ditej>

44. Соломко І. «Українські дівчата коротко стрижуться, сподіваючись уникнути зґвалтування військовими РФ», – посолка США при ООН про повідомлення з України. 11.04.2022. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/6524907.html>

45. Комітет у закордонних справах парламенту Чехії визнав російський режим терористичним. *Європейська правда*. 3.11.2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/11/3/7149955/>

46. Криміналістика. Криміналістическая тактика и методика расследования преступлений: учебник для студентов юридических вузов и факультетов / В. Ю. Шепитько. Харків : ООО «Одиссей», 2001. 528 с.

47. Кулеба в Гаазі назвав п'ять параметрів спецтрибуналу для покарання керівництва РФ за агресію проти України. *Інформаційне агентство ASPI*. 14.07.2022. URL: <https://aspi.com.ua/news/politika/kuleba-v-gaazi-nazvav-pyat-parametriv-spectribunalu-dlya-pokarannya-kerivnictva-rf-za#gsc.tab=0>

48. Майже дві третини дітей залишили свої домівки через війну з Росією, – ЮНІСЕФ. *ЦЕНЗОР.НЕТ*. 11.04.2022. URL: <https://censor.net/ua/n3333276>

49. Міжнародний кримінальний суд долучився до розслідування воєнних злочинів РФ в Україні. 25.04.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3467098-miznarodnij-kriminalnij-sud-dolucivsa-do-rozsliduvanna-voennih-zlociniv-rf-v-ukraini.html>

50. Міністр закордонних справ Нідерландів Вопке Гукстра подякував Міжнародному Кримінальному Суду та Європейській комісії за проведення заходу щодо війни в Україні та наголосив, що для досягнення справедливості треба об'єднати зусилля. *УКРІНФОРМ*. 14.07.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3528738-gukstra-na-konferencii-v-gaazi-sodo-zlociniv-rf-nam-potribna-strategia-pidzvitnosti.html>

51. Міністр Малюська спрогнозував, коли будуть перші вироки щодо військових злочинів Росії в Україні. *Інформаційне агентство ASPI*. 30.04.2022. URL: <https://aspi.com.ua/news/politika/ministr-malyuska-sprognozuvav-koli-budut-pershi-viroki-schodo-viyskovikh-zlociniv#gsc.tab=0>

52. Міністри МЗС України та Естонії узгодили кроки щодо створення спецтрибуналу у справі російської агресії. *MIND*. 12.11.2022. URL: <https://mind.ua/news/20249454-ministri-mzs-ukrayini-ta-estoniyi-uzgodili-kroki-shchodo-stvorennya-spectribunalu-u-spravi-rosij-skoji-agre>

53. «Ми притягнемо російських військових до відповідальності за воєнні злочини», – постпред США при ООН Томас-Грінфілд.

ЦЕНЗОР.НЕТ. 8.11.2022. URL: https://censor.net/ua/news/3379224/my_prytyagnemo_rosiyiskyh_viyiskovyh_do_vidpovidnosti_za_voyenni_zlochyny_postpred_ssha_pry_oon_tomasgrinfild

54. На звільнених територіях Харківщини вже зареєстровано 241 військовий злочин російських військ РФ, – поліція. *ЦЕНЗОР.НЕТ*. 18.09.2022. URL: https://censor.net/ua/news/3367900/na_zvilnennyh_terytoriyah_harkiv_schyny_vje_zareyestrovano_241_voyennyi_zlochyn_viyisk_rf_politsiya

55. «Не пощадили навіть дітей». Amnesty International вимагає покарання винних у військових злочинах примусового переміщення українців. *Голос Америки*. 9.11.2022. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/amnesty-international-vumahaje-mozhlyvosti-povernennia-deportovanykh-ukrajintsiv/6825640.html>

56. Нову ініціативу США щодо розслідування військових злочинів очолює експерт з виявлення злочинів нацистів. *MIND*. 21.06.2022. за матеріалами джерела: CNBC. URL: <https://mind.ua/news/20243438-novu-inicijativu-ssha-shchodo-rozsliduvannya-voennih-zlochyniv-ocholit-ekspert-z-viyavlennya-zlochyniv-nacisti>

57. Обговорили кроки для створення спецтрибуналу для російських військових злочинців, – Кулеба провів розмову з естонським колегою Рейнсалу. *ЦЕНЗОР.НЕТ*. 23.10.2022. URL: https://censor.net/ua/news/3375741/obgovoryly_kroky_dlya_stvorennja_spetstrybunalu_dlya_rosiyiskyh_voyennyh_zlochynstiv_kuleba_proviv_rozmovu

58. Омбудсмен показав катівню рашистів на Херсонщині, в якій утримували навіть підлітків. *ВІДЕО. Інформаційне опорування*. 19.11.2022. URL: <https://sprotyv.info/video/ombudmen-pokazav-kativnyu-rashistiv-na-hersonshhini-v-yakij-utrimovali-navit-pidlitkiv-video/>

59. Офіс Генпрокурора України расследует более полутысячи военных преступлений России против детей. 1.06.2022. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-prokuratura-prestupleniya-rossii-protiv-detey/31878828.html>

60. ПАРЄ визнала російський режим терористичним. *Голос Америки*. 13.10.2022. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/parlamentska-asambleja/6788080.html>

61. ПАРЄ визнала терористичним путінський режим. *Урядовий Кур'єр*. 14.10.2022. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/parye-viznala-terroristichnim-putinskij-rezhim/>

62. Парламент Чехії визнав терористичним режим в РФ. *SPROTYV.INFO*. 16.11.2022. URL: <https://sprotyv.info/terms-of-service/>

63. Позов проти Росії: коли очікувати перших рішень. *GAZETA.UA*. 17.08.2022. URL: https://gazeta.ua/articles/politics/_povov-proti-rosiyi-koli-ochikuvati-pershih-rishen/1106638

64. Покарати росію: Зеленський утворив робочу групу щодо створення трибуналу. *УКРІНФОРМ*. 22.09.2022. URL: <https://>

www.ukrinform.ua/rubric-ato/3577435-pokarati-rosiu-zelenskij-utvoriv-robocu-grupu-sodo-stvorennia-tribunalu.html

65. Поліція порушила справи про загибель у війні 12 тис. цивільних. 13.06.2022. URL: <https://realist.online/ukr/news/politsija-porushila-spravi-pro-zahibel-u-vijni-12-tis-tsvilnikh>

66. Польща готує місію експертів для допомоги українським правоохоронцям у фіксації воєнних злочинів РФ в Україні. *ЦЕНЗОР.НЕТ*. 4.10.2022. URL: <https://censor.net/ua/news/3371333/polscha-gotuye-misiyu-ekspertivdlya-dopomogy-ukrayinskym-pravoohorontsyam-u-fiksatsiyi-voyennyh-zlochynivrf>

67. Понад 2,5 тис. воєнних злочинів зареєстрували на деокупованих територіях Харківської області – деталі. *FREEDOM*. 6.11.2022. URL: <https://uatv.ua/uk/bolee-2-5-tys-voennyh-prestuplenyj-zaregistryrovaly-na-deokkupovannyh-terrytoryyah-harkovskoj-oblasty-detaly/>

68. Президент Естонії: масове поховання в Ізюмі доводить воєнні злочини рф. *UA.NEWS*. 16.09.2022. URL: <https://ua.news.ua/world/prezident-estonii-massovoe-zahoronenie-v-izyume-dokazyvaet-voennye-prestupleniya-rf>

69. Прокурор Міжнародного кримінального суду Карім Хан заявив, що спільно з колегами з України та Європейського Союзу робитиме все можливе для притягнення до відповідальності винних у злочинах Росії на українській території. 14 квітня 2022 року. Брифінг з Генеральною прокуратурою України Іриною Венедіктовою. URL: <https://suspilne.media/228779-mi-povinni-zrobiti-vse-sob-nastala-vidpovidalnist-prokuror-mks-pro-rozsliduvanna-zlochiniv-rf/>

70. Репарації Україні за агресію рф: Кислиця представив на Генасамблеї ООН проєкт резолюції. *УКРІНФОРМ*. 14.11.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3614224-reparacii-ukraini-za-agresiu-rf-kislica-predstaviv-na-genasamblei-oon-proekt-rezolucii.html>

71. Росіяни вбили 4600 цивільних українців. Дані без урахування окупованих територій, – Венедіктова. Як передає Цензор.НЕТ, про це повідомляє Interfax з посиланням на промову Генерального прокурора Ірини Венедіктової у Давосі. 23.05.2022. URL: <https://censor.net/ua/n3343209>

72. Саша Картер «Земля горітиме під ногами росіян»: Кулеба відзвітував про кроки до створення спеціального трибуналу над рф. *Українські Національні Новини: інформаційне агентство*. 13.07.2022. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1985500-zemlya-goritime-pid-nogami-rosiyan-kuleba-vidzvituvav-pro-kroki-do-stvorennya-spetsialnogo-tribunalu-dlya-rf>

73. Сенат Польщі визнав російську владу терористичним режимом. 26.10. 2022. *Українські національні новини*. URL: <https://www.unn.com.ua/>

uk/news/2000299-senat-polschi-viznav-rosiysku-vladu-terroristichnim-rezhimom

74. Сергій Дага В ООН зафіксували понад 100 сексуальних злочинів росіян в Україні. *БАГНЕТ*. 11.07.2022. URL: <https://www.bagnet.org/news/accidents/1334541/v-oon-zafiksuvali-ponad-100-seksualnih-zlochiviv-rosiyan-v-ukrayini>

75. США назвали знайдене масове поховання в Ізюмі «воєнним злочином». *THE EPOCH TIMES*. 18.09.2022. URL: <https://www.epochtimes.com.ua/politychni-novyny/ssha-nazvaly-znaydene-masove-pohovannya-v-izyumi-voynnym-zlochynom-146204>

76. Тетяна Лозовенко В Україні не можуть ідентифікувати понад дві тисячі загиблих – МВС. *Українська правда*. 10.11.2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/11/10/7375828/>

77. У Гаазі створили групу діалогу для притягнення РФ до відповідальності за злочини. *ЦЕНЗОР.НЕТ*. 14.07.2022. URL: https://censor.net/ua/news/3354198/u_gaazi_stvoryly_grupu_dialogu_dlya_prytya_gnennya_rf_do_vidpovidalnosti_za_zlochyny

78. Україна установила личність окупанта, изнасиловавшего младенца – Зеленский. 12.04.2022. URL: <https://www.ostro.org/general/society/news/632726/>

79. Україна опрацює кілька варіантів створення спецтрибуналу для росії – МЗС. *УКРІНФОРМ*. 24.10.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3599834-ukraina-opracovue-kilka-variantiv-stvorennja-spectribunalu-dla-rosii-mzs.html>

80. Україна подала ще один позов проти РФ до ЄСПЛ: *Інформаційне агентство Interfax – Україна*. 23.06.2022. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/841151.html>

81. Україна притягне до відповідальності за злочин агресії вище політичне та військове керівництво РФ, – в ОП розповіли про проект міжнародного суду. *ЦЕНЗОР.НЕТ*. 21.07.2022. URL: https://censor.net/ua/news/3355672/ukrayina_prytyagne_do_vidpovidalnosti_za_zlochyn_agresiyi_vyshe_politychne_ta_viyiskove_kerivnytstvo

82. «Україна проти росії»: Ліщина розповів, що наразі відбувається із позовами проти рф до ЄСПЛ. 12.04.2022. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1972090-ukrayina-proti-rosiyi-lischina-rozpoviv-scho-narazi-vidbuvayetsya-iz-pozovami-proti-rosiyi-do-yespl>

83. «Це гірше за книги Стівена Кінга»: журналістка «Меморіалу» розповіла про збір інформації щодо загиблих дітей. *Українська літературна газета*. 30.10.2022. URL: <https://litgazeta.com.ua/news/tse-hirshe-za-knyhy-stivena-kinha-zhurnalistka-memorialu-rozpovila-pro-zbir-informatsii-shchodo-zahyblykh-ditej/>

84. Шмигаль обговорив із прокурором МКС Ханом злочини Росії в Україні. 14.04.2022. *Інформаційне агентство Interfax – Україна*. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/824133.html>

85. Ювенальні прокурори: 202 дитини загинули через збройну агресію РФ в Україні. *Офіс Генерального прокурора*. 17.04.2022. URL: <https://www.facebook.com/pgo.gov.ua/posts/351985193630987>

86. Як ЄС та МКС допомагають Україні в розслідуванні воєнних злочинів РФ. *DW.COM*. 7.06.22. URL: <https://www.dw.com/uk/yak-yes-ta-mks-dopomahaiut-ukraini-v-rozsliduvanni-voiennykh-zlochyniv-rf/a-62051363?maca=ukr-rss-ukrnet-ukr-all-3816-xml>

Information about the authors:

Basysta Iryna Volodymyrivna,

Doctor of Legal Sciences, Professor,
Professor at the Department of the Criminal Procedure and Criminology
Lviv State University of Internal Affairs,
Member of the Academic Advisory Council under the Supreme Court
26, Horodotska str., Lviv, 79007, Ukraine

Nazar Yurii Stepanovych,

Doctor of Legal Sciences, Professor,
Professor
at the Department of Administrative Law and Administrative Procedure
Lviv State University of Internal Affairs
26, Horodotska str., Lviv, 79007, Ukraine

Khatniuk Yurii Anatoliiovych,

Candidate of Law Sciences, Associate Professor,
Head of the Department
of Administrative Law and Administrative Process
Lviv State University of Internal Affairs
26, Horodotska str., Lviv, 79007, Ukraine